

Serdar ÖZBİLEN

(Sorumlu Yazar-Corresponding Author)

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Edebiyat
Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Ankara, Türkiye

Department of Archaeology, Ankara Hacı Bayram
Veli University, Faculty of Letter, Ankara, Türkiye

serdarozbilen1@gmail.com

Yukarı Dicle Bölgesi'nde Asur Varlığı ve Yorumlanması

Assyrian Presence and Interpretation in the Upper Tigris Region

Öz

Asur tarihini inceleyen araştırmalara genel olarak baktığımızda bunun çeşitli yönlere doğru evrildiğini görebiliriz. Özellikle 1960'lardan sonra modern aşama olarak adlandırabileceğimiz süreçten sonra Asur'un kırsaldaki varlığı önemli tartışma konularından birisi hâline gelmiştir. Bu öneriler arasındaki belli başlı kuramlar G. Algaze'nin, I. Wallerstein'in Modern Dünya Sistemleri isimli çalışmasından uyarlanan Uruk Yayılım Kuramı, G. Stein'in Mesafe Paritesi, N. Postgate'in Yağ Lekesi Metaforu, M. Hardt ve A. Negri'nin İmparatorluk Modeli, von Thünen'in Tarımsal Lokasyon Teorisi ve son olarak da M. Liverani'nin Ağlar İmparatorluğu Modelini sayabiliriz. Söz konusu modeller Asur'un taşradaki yerleşim sistemleri ve malzemesinin nasıl yorumlanması gerektiğine dair önemli varsayımlarda bulunmaktadır. Özellikle de Liverani'nin Ağlar İmparatorluğu Modeli malzemenin yerleşim sistemleri ile olan paralellliğini bariz bir şekilde göstermektedir. Böylece, bu manzara, Asurlaştırılan ve Asurlaştırılan ayrık birimleri olarak algılanan diğer kümelerin, olayların karmaşık bir şekilde iç içe geçmiş karakterine izin verir. Asurlaştırılan alanlarda topluluklar sadece kendi ürünlerini kullanarak değil, Asur malzemelerini (özellikle de seramiğin taklidi) tüketerek sisteme entegre olmuşlardır. Yerleşim sistemleri ve malzemenin karşılıklı kıyaslanması birbirlerinin varlığını iyi açıklayabilmektedir. Liverani'nin modelinden esinlendiğimiz bu çalışmamızda Asur'un Yukarı Dicle Bölgesi'ndeki varlığını Simbiyotik Bilardo Topu adını verdiğimiz kendi modelimiz doğrultusunda yorumlayacağız. Bu alanlar 3 şekilde tanımlanıp tasnif edilmişlerdir. Gelişmenin birinci belirtisini ifade eden bir bütün olarak toplanma/bütünleşme (bütün hegemonya): "Integration". Gelişmenin ikinci belirtisini ifade eden bütünleşmenin çözülmesi (Kırılgan hegemonya): "Desintegration". Gelişmenin üçüncü belirtisini ifade eden belirlenim (minimum hegemonya): "Determination". Çalışmamızdaki ana amacımız Asur periferisi ve dışında görülen yerel ve Asur saray malzemesinin karşılıklı bağımlılık ilişkisi içinde nasıl yorumlanması gerektiğini kendi modelimiz doğrultusunda önermektedir. Yöntemimizi ise yukarıda bahsini etmiş olduğumuz kuramların da kısmen göz önünde bulundurularak arkeolojik malzemenin yorumlanması oluşturacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yukarı Dicle, Yeni Asur, II. Assurnasirpal, Üçtepe, Ziyarettepe.

Abstract

When we look at the research on Assyrian history in general, we can see that it has evolved in various directions. Especially after the 1960s, in what we can call the modern phase, Assyria's presence in the countryside has become one of the most important topics of discussion. The main theories among these proposals are G. Algaze's Uruk Diffusion Theory adapted from I. Wallerstein's Modern World Systems, G. Stein's Distance Parity, N. Postgate's Oil Stain Metaphor, M. Hardt and A. Negri's Empire Model, von Thünen's Agricultural Location Theory, and finally M. Liverani's Empire of Networks Model. These models contain significant presumptions regarding the province-level Assyrian settlement systems and how the data should be grasped. Particularly, the parallelism between the material and the settlement systems is amply demonstrated by Liverani's Empire of Networks concept. Thus, this landscape allows for a complex intertwined character of events, with other clusters perceived as discrete units of Assyrianization and the Assyrianized. In the Assyrianized areas, communities integrated into the system not only by using their own products but also by consuming Assyrian materials (especially imitations of ceramics). Settlement systems and material can both be used to explain one another's existence. We will use our model, which we refer to as the Symbiotic Billiard Ball, to analyze the existence of Assyria in the Upper Tigris Region in this study, which is influenced by Liverani's approach. These areas are defined and classified in three ways. Gathering/integration as a whole (total hegemony) expressing the first sign of development: "Integration". The disintegration of integration (fragile hegemony), which represents the second sign of development: "Desintegration". Determination (minimum hegemony) expressing the third sign of development: "Determination". Assyrian palace artifacts from the Assyrian periphery as well as others should be evaluated in light of our concept of interdependence, and that is the primary objective of this study. Our method will involve interpreting the archaeological materials, partially taking into account the theories mentioned above.

Keywords: Upper Tigris, Neo-Assyria, Assurnasirpal II, Üçtepe, Ziyarettepe.

Geliş Tarihi/Received 21.01.2024
Revizyon/Revision 04.03.2024
Kabul Tarihi/Accepted 06.05.2024
Yayın Tarihi/Publication Date 28.09.2024

Atıf

Özbilen, S. (2024). Yukarı Dicle Bölgesi'nde
Asur Varlığı ve Yorumlanması. *Turcology
Research*, 81, 482-497.

Cite this article

Özbilen, S. (2024). Assyrian Presence and
Interpretation in the Upper Tigris
Region. *Turcology Research*, 81, 482-
497.

Giriş

Asur tarihini inceleyen araştırmaların tarihçesine genel olarak baktığımızda, modern aşama olarak adlandırdığımız 1960'lardan sonra yapısalcılık gelenekleri içerisinde yer alan Liverani'nin (1988) yeni paradigmasına kadar, ideolojik ve kültürel sistemlerin yeniden üretiminde bireyin yerini ve rolünü tartışmaya gerek olmadığı varsayılmaktaydı. Althusser'in, "*İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*" (2014) isimli çalışması da bu algının değişiminde oldukça etkili olmuştur. Foucault'nun iktidarın işleyiş mekanizmasında (Foucault, 2015) sözel olmayan ve söylem temelli panoptik¹ aygıtlar olarak tanımladığı bu heterojen mikro teknik uygulamaları Althusser, ideolojik devlet aygıtlarının (kültürel olarak etiketlenebilecek tüm sosyal kurumlar) bireyleri aynı ilişkilerin gereklerine göre hareket etmeye ve davranmaya hazırlamada ve sosyalleştirmede egemenlikten nispeten özerk bir şekilde çalıştığını savunmuştur. Merkezileştiren ve inşa eden bu aygıtlar (Morin, 2014: 164), uzmanlaşmayla karmaşıklığın örgütlenmesine yeni bir usul getirmiştir. Balandier'e göre de iktidar (2021: 66-106) bu araçları, kendi lehine doğrudan manipüle edebilme kapasitesine sahiptir. İktidarın her zaman görüntüler teknolojisine sahip olması, günümüzde yöneticilerin, yönetilenlerde bağlılık ve itaat oluşturmak için kullandığı temsiller yerleşik düzene düzensizlik, muhafaza etmeye yönelik dönük kurumlara hareket, uyuma muhalefet sokan eski temsilleri kopyalar. Böylece görünür olmayı sürdüren her şey dramatik bir yoğunluğa kavuşur, model olma değeri ve yıkıcı bir etki elde eder. Örneğin bireyin endişelerinin dahil olduğu Kurkh Monolitlerinde (Koroğlu, 1998; Conradie, 1991) tarihsel nedensellik doğaüstü düzenden ziyade, grupların çıkarları ve konumlarına hizmet eder şekilde insanların iradesine tabi kılınmıştır. Bu nedenle Kurkh Monolitleri Yazıtı'nın dönemin otoritelerince farklı bir kaynaktan mı derlendiği yoksa savaş günlüğü vb. tarzdaki kayıtların/kroniklerin bir analizi yoluyla mı kurgu birliğinin sağlandığı önemli bir sorudur. Burada metnin yazarı/üreticisi, yazım aşamasında metni okuyunca, üretim sürecinden metni alıcının bakış açısıyla yorumlayan alıcı pozisyonuna dönüşür (Vermeer, 2008: 6) ve bu da muhtemelen monolit üzerinde görülen yazım hatalarını bir nebze de olsa açıklayabilmektedir. Otomatik bir hâle gelen bu anlatım tarzlarındaki formüllerin (Vidal-Naquet, 2012: 123) yazıcıya isteğe göre anlatısında değişiklikler yapmasını sağlayan çok belirgin bir işlevi vardır. Noam Chomsky'e göre (2006: 24) insan zekâsının işlemleri, evrensel dilbilgisi dediği şeye, bilgiyi manipüle etmek için yapılandırılmış bir şablona dayalıdır. Derrida'nın (1988: 95-102) metin ve bağlamı ele alırken gösterdiği gibi, betimleyici veya "*belirleyici*" söylemin "*saf*" düzeyi, edimsel retorik söylemin "*saf olmayan*" metaforik düzeyi tarafından her zaman kirlenmiştir. Onun yapı söküm yönteminde anlam, sonsuz bir farklılık zinciriyle yaratılır ve bu nedenle anlam her zaman ertelenir. Çalışmaları, bazı süreç sonrası metinlerde, maddi kültür ve arkeolojik yazı kavramlarını değişken bir anlam ve belirteç alanı olarak desteklemek için kullanılmıştır. Arjun Appadurai'a göre (1996: 187), metin üretimi ve bağlam üretimi farklı mantıklara ve dilbilimde metapragmatik olarak bilinen dil kullanımının etkilerinin ve koşullarının kendilerinin nasıl söylem nesnelere hâline geldiğini inceleyen özelliklere sahiptir. Bağlamların yapısı tamamen metinlerin mantığından ve morfolojisinden çıkarılamaz ve çıkarılmamalıdır. Bağlamlar, söylemsel ve söylemsel olmayan uygulamaların karmaşık iç içe geçmesinde üretilir ve bu nedenle, bağlamların diğer bağlamları ima ettiği anlam, yani her bağlamın küresel bir bağlamlar ağını ima etmesi, metinlerin diğer metinleri ima ettiği anlamdan farklıdır. Gerçekliğin herhangi bir dilde açık bir şekilde temsil edilemeyecek temel yönleri olduğu fikrine gerçekten ne kadar açığız? sorusunu ve Paul Ricoeur'un (2007) linguistik göstergenin ötesine geçen "*artı anlam*"ına denk gelen bu durumu Kastrup (2016: 44-45), şöyle cevaplar:

"Yine de dilin ilgili tüm gerçekleri yakalamaya yeterli olduğuna inanmak için hiçbir neden yoktur. Dilin nihai gerçeklik hakkında bilgilendirici, olgusal ve olumlu bir önermede bulunulabileceğini düşünmek bir hatadır".

Lévi-Strauss, (2012) kültürel sistemlerin sosyal işlevlerini tanımlayıp analiz etmekten çok, kültürel sistemlerin altında yatan yapıları tespit etmek ve analiz etmekle ilgilenir. Bilincimizde ve gerçeklik algımızda bir kopma yaratan bu durumu Jean Baudrillard (1994) "*hipergerçeklik*" olarak adlandırır. Gerçeğe dair bu şüphe, Foucault'nun (2015) düşüncesinde de yankılanır: Foucault hiçbir zaman şeffaf, tamamen görünür ve anlamlı bir gerçeklik olasılığını onaylamaz. Ingold (2000: 130) derin bilgi ve anlayış seviyelerine ulaşmak için metaaların/şeylerin yüzeyinin altına nüfuz etmek gerektiğini ve anlamın bu farklı seviyelerde bulunduğunu savunur. Walter Benjamin'in (1991) hiçbir metnin değişmez tek anlamı olmadığını belirttiği gibi bir metnin farklı durumsal koşullar altında geçerli yorumlara olanak tanıdığı fikrini benimseyen Liverani (1988), böylelikle yazıcının daha sonra tasarlanan kullanımdan doğan sonuçlarından sorumlu olduğunu dile getirir. Liverani'nin bir kadim Yakın Doğu tarihçisi olarak tarih disiplininin diğer alanlarında yerleşik metodolojik eğilimleri takip etmediğini de vurgulamak gerekir. Çalışmalarının Kıta Avrupası'nda yapısalcılık ve post-yapısalcılığın geliştirildiği 1960'ların sonu ve 1970'lerin başındaki entelektüel bir ortamdan doğduğunu görebiliriz. Liverani'nin (2004: 99) soru ve endişeleri, tarihsel belgeleri okuma sürecinin doğası konusundaki ısrarı

¹ İngiliz filozof ve toplum kuramcısı Jeremy Bentham'ın 1785 yılında tasarlamış olduğu panoptikon, hapishane inşa modelidir. Tasarımın konsepti, gözetlemeye izin verir.

Claude Lévi Strauss'tan esinlenen antropolojik bir yaklaşım benimsediği bu iklimde ortaya çıkmıştır. Liverani, kaynakların her zaman kendi içlerinde tarihsel yeniden inşalar olduğu ve saf tarihsel bir amacı olmadığı konusunda ısrar eder. Tüm bu durumlarda Liverani, metinlerde inşa edildiği şekliyle anlatının dokusuna karşı okumak için, tarih yazımı açısından (Bahrani, 2003: 9) tarihsel ve arkeolojik temsillerin epistemolojik iddialarının maskesini düşürmeyi mümkün kılan yapısökümcü bir yaklaşım kullanır. Metni ideolojisinden arındırır, gizemini çözer ve metnin yüzeysel okumasının her zaman ulaşamayacağı amaçların maskesini düşürür. Başka bir deyişle, onun kaygısı ideolojidir. Bu nedenle yapısöküm, akılda daha bilinçli ve organik bir yeniden düzenleme ile geçişsel ve araçsal bir prosedürdür.

Bu durumda Liverani'nin mikro-tarih anlayışına dayalı yeni paradigmasında yazıcının endişeleri göz önünde bulundurulmadan yapılan yorumlama (Vermeer, 2008: 5, 11; De Certeau, 2009: 140), metinden ya da metnin söz ettiği şeyden, onun temelini oluşturacak herhangi bir hakikat bulup ortaya çıkarma işlevini tümüyle yitirir. Alışkanlıklar, uzlaşmalar, beklentileri de içeren erek-kültür alıcılarının koşulları ve kaynak kültür ile olan ilişkisi, yani bu süreci oluşturan koşullar, bütünüyle bilinemeyecek denli karmaşık bir görüngüdür. Burada metne yüklenen amaç dahilinde alıcı/gönderilen tarafından bir çıkarsamada bulunulur. Dolayısıyla işlevin de iki anlamı olabilir: (1) bir alıcının çıkarsadığı metin amacı, (2) bir alıcının yorumladığı biçimiyle bir metnin anlamı. Liverani, yeni paradigmasında ikinci seçenek üzerinde durur. Kendisini mümkün kılan metinden yola çıkıp bambaşka bir şey yaratmayı hedefleyen yazım tarzı, kendini öyle bir değişime bırakır ki, tutunduğu bilgi de değişir, durduğu yer de. İşte burada çoğunlukla, birincil anlatının özelliklerinin seçildiği (retoriğin amplificatio olarak adlandırdığı süreçte) ve daha sonra "anlam" hâline gelen ikinci bir anlatının özellikleriyle ilişkilendirildiği (Jameson, 2019: 23, 28), birebir anlatı olarak adlandırılabilir alegori devreye girer. O zaman, gerçek alegorinin bir eserin anlamını aramadığı, bunun yerine onun çoklu anlam yapısını ortaya çıkarmaya ve böylece kelimenin anlamının anlamını değiştirmeye çalıştığı şeklindeki geçici sonucu da çıkarabiliriz.

Yapısalcılık gelenekleri içerisinde kültür artık tek bir anlamlar sistemi olarak değil, farklılıkları müzakere etme süreci olarak tasavvur edilmelidir. Ancak çoğu zaman marjinaler ve muhaliflerin, iktidarla ve değerlerle olan ilişkilerini altüst etme (Balandier, 2021: 66) ilkesinden hareketle, Asur seramiği ile birlikte görülen yivli seramik sorunsalı Roma ve barbar olarak nitelendirilen toplumlar arasındaki ilişkiler baz alınarak salt kültürel direnişin bir simgesi olarak "*sömürgecilik*" perspektifinden algılanıp yorumlanmıştır. Yumuşatılması gereken bu bakış açısının sonuçlar üzerinde daha fazla düşünüldüğünde, bu şeylerin tamamen farklı ve çoğu zaman öngörülemez sosyal değişim modellerini tetiklediği açıktır. Günümüzün farklı geleneksel toplumları arasındaki yapısal benzerlikler (Fahlander & Oestigaard, 2004: 14), geçmişten gelen bir şey olmaktan çok, uzun vadeli, homojenleşme süreçlerinden, kolonyal yönetimden ve bölgesel etkileşimden kaynaklanmaktadır. İnşa edilmiş bir etnografik kayıtla ya da homojen etnik grup yanılmasıyla bağlı kalmak, arkeolojik kayıtların, yani uygulamanın maddi izlerinin, genellikle kullandığımızdan daha fazla bilgi içerdiği gerçeğini görmezden gelmeye benzer. Bu nedenle, maddi kayıtlardan sosyal bilgileri çıkarmanın yeni ve gelişmiş yollarını bulmak, 21. yüzyıl arkeolojisinin en önemli görevi olarak görülmektedir. Bu noktada Arnold Toynbee'nin (1962) dönüştürme ve parçalanma (hatta yok etme) olarak kültürel "*kırılma*" konusundaki argümanları, "*uygarlaştırma misyonu*"nu Batılı öz-imgenin temel bir özelliği olarak gören sömürgecilik ideolojisinden radikal bir kopuş anlamına gelmektedir. Bu noktada Barthes (1973: 159), anlamın gerçekliği ile gizemden arındırmanın gerekleri arasında bir gerilim algılar. Barthes'in seçimi oldukça açıktır. Kültürel eserlerin yaratılmasında örtük olarak bulunan ideolojik süreçlerin gizemini çözme gerekliliği, bu eserlerin asli anlamlarıyla anlamlı bir estetik ilişki sürdürme ihtiyacından daha büyüktür. Bu konuda Yeni Arkeoloji, sosyal eylem ile maddi biçim arasındaki ilişkiyi (Leone, 1982: 180) çok az anlar ve anlam da dahil olmak üzere kültürün sembolik ve yapısal yönleriyle başa çıkma becerisi göstermez. Yivli seramik sorunsalına kavramsal bir bakış açısıyla Hall (1981: 231) tarafından ticari bir tanım olarak adlandırılan "*yaygın olarak beğenilen, tüketilen*", "*halka ait*" olan ve bu yaygın anlamlara ek olarak Williams'ın (1984: 236) "*aşağı, değersiz*" tanımlarını içeren "*popüler kültür*" penceresinden bir göz atacak olursak, bu seramiğin geniş bir coğrafyada Asur seramiği yanında varlığını uzun bir zaman diliminde devam ettirmesi, yukarıda belirttiğimiz tanımlamalar dahilinde bu seramiği üreten ve kullanan toplumların bir çelişkidir ziyade tüketim biçimleriyle alakalı olarak (D'Agostino, 2016: 118, 121) imparatorluğun emperyal doğasına uygun bir biçimde varlığını sürdürerek, kendi arabesk modellerini oluşturduklarını göstermektedir. Tüketim, özellikle farklı kimliklerin ve sosyal yapıların nasıl üretildiğini anlamak söz konusu olduğunda (Hahn, 2012: 29), maddi kültürdeki değişiklikler ve yeni kitlesel tüketim kalıpları, çağdaş küreselleşmede çok önemli olguları oluşturmaktadır. Ancak burada Wallerstein'in (1974) Asur İmparatorluğu'ndaki ilişkilerin çeşitliliğini ve doğasını bertaraf eden tek yönlü modern dünya sistemlerine özgü ve Batılı kapitalist toplumların 19. yüzyılın sonlarına doğru toplumsal ayrımları ve çeşitliliği yadsıyan, insanların kültürel üretimleri tüketirken farklı anlamlar yükleyebileceğini yok sayan (Özbek, 1994: 89-92) bir kavram olan kitle kültürü kavramını "*halka ait/yaygın anlamda kullanılan*" popüler kültürden ayırt etmemiz de gerekmektedir. Bu anlamda yivli seramiğin arabesk bir model olarak kullanılmasını, yukarıdan aşağı doğru empoze edilen bir kitle kültürü şeklinde değil de halka ait kabullenmelerin yaşamsal ifade aktarımını bulduğu; hâkim sınıfların hegemonik projesine

eklemlenebileceği gibi, Asur seramiği yanında varlığını sürdüren başka bir hegemonik projeye de eklemlenebilecek çelişkili popüler “çağırılmalar” taşıyan bir popüler kültür olarak tanımlayabiliriz. Bu bağlamda Parker’in (2003) Alman İdealizminin önemli isimlerinden birisi olan Hegel’in “sınırın bilincine varabilmemiz için o sınırın diğer tarafında ne olduğunu bilmemiz gerekir, bir çizginin bitimini bilmek demek o çizginin arkasındaki boşluğu da bilmek demektir” (Hançerlioğlu, 1993: 372) şeklindeki kesin tanımlamalarla herkesi birbirinden ayırt ettiği ve imparatorluk doğasının çok yönlü çeşitliliğini yok sayan ve nihayetinde çok da dayanağı olmayan önerisi ile sınırların ve kültürlerin birbirinden açık bir şekilde ayrıldığı Yukarı Dicle Bölgesi’ndeki yerleşim sistemini üçe böldüğü masum gibi görünen (ancak hiç te masum olmayan) idealist hegemonik sürekliliği, J. R. Tolkien’in *Orta Dünyası*’ndaki kadar fantastik ve keskindir. Bu, gerçeğin tam tersidir ve Liverani’nin tabiriyle (2004: 137) bu durum açıkça siyasi bir hegemonyanın çekirdeğinde bulunan ‘*Büyük Krallar*’ın bakış açısını yansıtmaktadır. Tüm Mezopotamya kültürel kalıntıları kralın propagandacı sözleri şeklinde okumak (Bahrani, 2010, s. 900), bu Mezopotamya kimliğini eklenmiş ideolojinin epifenomenine indirger ve böylece “*Doğu Despotizmi*”nin retorik stratejisine hizmet eder. Bu bağlamda Mezopotamya için uzay ve zamanın aşkın ufuklar hâline geldiği tarihsel bir anlatının yaratılması (Bahrani, 2010: 890-892, 902; Hodder, 2010: 1110), Avrupa’nın sömürgeleştirilenlere hâkim olmaya çalıştığı daha büyük söylemsel projenin bir parçası olmuştur.

Aynı doğrultuda Postgate’in (1992a), saray tarzı duvar resimlerini baz alarak indüktif yönelimli verileri, dedüktif yönelimli veriler karşısında her ne kadar bir önceliğe sahip gibi görünse de bu modelin beklentilerine aykırı düşen veriler, o modelde bir şeylerin yanlış olabileceğini göstermektedir. Yani, Asur sarayları için geçerli olması gereken koşulların eyalet merkezleri için de geçerli olduğunu belirten *ceteris paribus*’u imparatorluğun yapısını nomik mantıksal zorunluluk ile açıklayarak doğal zorunluluğu göz ardı etme eğilimindedir. Ancak bizim modelimiz, Liverani’nin öncülüğünü yapmış olduğu gibi salt malzeme odaklı indüksiyondan yola çıkmadan, zihinsel bir modelden beklenen verilere doğru akıl yürüten dedüksiyon temelli olup, detaylarını aşağıda da göreceğimiz üzere gözle görülür manzarayı Asur’un emperyal doğasına daha uyumlu hâle getirmektedir.

Simbiyotik Bilardo Topu Modeli

III. Tiglat-Pileser dönemi ile birlikte (Na’aman, 2005: 220, 256) farklı bir boyuta ulaşan Asur yayılmacı politikasının ana amacı (Dever, 2017: 566), fethedilen bir devleti bir eyalet veya küçük bir haraç devleti statüsüne indirgemek, toplu sürgünler yapmak, başkentleri ve idari merkezleri Asur tarzında yeniden inşa etmektir. Aramice’nin *lingua franca* olarak benimsendiği (Stern, 2001: 14) ve imparatorluk sarayının minyatür bir kopyası olan başında Asurlu valilerin olduğu bu sistemde, yeni vilayetin sakinleri Asur vatandaşı olarak kabul edilmiş; bu şehirlerin ekonomisi tamamen Asur’un ticari çıkarları doğrultusunda yeniden düzenlenmiştir. Gramsci’ci (2003) hegemonik bakışın da belirttiği gibi hegemonya bizatihi farklılığın kendisinden, farklı toplumsal çıkarların bir arada sürdürülebildiği ölçüde başarılı olmakta, böylelikle insanların imparatorluk altında sahip olduğu hareketlilik, malların ve insanların serbest dolaşımına izin vererek benzeri görülmemiş bir kozmopolitliğe yol açmıştır. Asur emperyal politikasının en önemli amacı (ve başarı parametresi) Asur merkezli bir ekonomi politikasıydı. Yalnızca bireysel düşmanları sahneden silmek değil, yerelliği ve politik bireyselliği de tamamen istikrarsızlaştırmak olan bu sistemde eyalet merkezleri (Richardson, 2014: 477, 484), Asur kültürünün sistematik olarak ülkeye yayıldığı bir kanal hâline gelmiştir. Kraliyet yazıtlarından ve ekonomik belgelerden biliyoruz ki (Postgate, 1992b: 548), toprak güçlü bir rejim altında yeniden birleştiğinde hükümet, hukuk ve ticaret araçlarını standartlaştırmaya yönelik düzenli girişimlerde bulunulmuştur. Her türlü yerel ve farklı kültürün hâlihazırda canlı merkezleri hâline gelen eyalet merkezleri (Liverani, 2003: 150), Yeni Asur döneminin sonlarında tek işlevi insan ve maddi emtia/metaayı merkeze yönlendirmek olan emperyal sermaye kaynakları olarak devletin idari uyduları hâline gelmişlerdir. Böylelikle tarımsal kolonizasyon ile birlikte eyaletlerin kendi kaynaklarından yararlanma imkânları eşitlenmiştir. Tarıma dayalı ekonomiyle birlikte bütün eyaletler çatışmaya yol açabilecek ortamlardan uzak tutulmuşlardır. Bu sistemde Asur yönetiminin kendini haklı çıkarma söylemleri (Berlejung, 2012: 27; Kooij, 2016: 9; Schniedewind, 2004: 65), bazı ideolojik retorikleri kullanarak genişletilmesi ve diğerlerinin üzerine yerleştirilmesi gereken kendi üstünlüklerine olan inancına dayanır. Açıkçası, bu durum, daha önceki dönemlere yansıtılan bir tür Avrupa dışı sömürgecilik olan Asurlu olmayan siyasi, dini, kültürel standartları ve özellikleri sınırlamayı amaçlayan bir süreci ifade eden “*Asurlulaştırma*” teriminin arka planını oluşturan yerel aidiyet bilinci, tek yönlü kültürleşmenin klasik bir göstergesi olarak Asur standartlarının ve özelliklerinin homojen olarak benimsenmesini ifade etmektedir. Homojenleştirme teorisinin en önemli temsilcilerinden biri olan George Ritzer’in “*McDonaldization*” (2019) adlı kitabında açıkladığı gibi, küreselleşme işlerin nasıl yapıldığıyla ilgilidir. Popüler söylemde, küreselleşme bazen “*Coca-Colonization*” ve “*McDonaldization*” olarak tartışılır ve buna eşlik eden homojenleştirme ve standardizasyon imaları vardır. Bir kültürün farklı yönlerinin hepsinin birbiriyle ilişkili olduğunu belirten kurgucu bakış açısına göre (Hodder, 1982: 2), toplumlar “*homeostaz*” adı verilen sağlıklı bir organik dengeye ulaşırlar. Clarke’a göre (1968: 88), “*tüm kültürel sistem, yerel çevresi ile dış dinamik bir denge içindedir*”. Denge, bileşen çeşitliliği arasındaki kaymanın en

aza indirildiği durum olarak tanımlanır. Farklı ağlar bağımsız olarak karşılıklı çelişkili bilgiler ilettiğinde sistemin yapısındaki düğümlerde bir anormallik ortaya çıkar. Dolayısıyla tarımsal kolonizasyon ve toplu nüfus uygulamaları, zamanla patolojik bir kaygıya dönüşmüş ve imparatorluğun parçalanmasında ana etkenler olmuştur. Bir dereceye kadar bu durum kimi araştırmacılarca uyumlu birliklilik, kültürler yeni işlevlerin eklenmesi ve karmaşık bir birleşimin elde edilmesi gibi eğilimlerle Antik Çağ'da "Romalılaştırma"yı tek bir çatı altında ifade etse de (Ergin, 2013: 461), biz insan ilişkilerinin karmaşık doğasını anlamak adına kültürel ve siyasi hegemonyayı ekonomik hegemonya ile destekleyen von Thünen (2009) tarımsal lokasyon teorisi ile de uyum sağlayan ve İngiliz pozitivistinin önemli düşünürlerinden Herbert Spencer'in (1893) gelişmenin oluşumu için bir türdenliğin başka bir türdenliğe bölünmesi şeklinde gelişmesi anlamında belirttiği 3 koşulu (Gökberk, 1999: 428; Hançerlioğlu, 1993: 103) geçmiş kültürel dönüşüm süreçlerinin analiz edilmesine izin veren "Simbiyotik Bilardo Topu" olarak adlandırdığımız taksonomik modelimize uygulayarak daha detaylı ve farklı bir tasnif ve tanımlama sürecini benimsedik. Antonio Gramsci'ye göre de (2003), güç ilişkileri tarafından desteklenen ortak bir referans çerçevesi olarak hegemonya, farklı amaçlar için sahiplenilebilen ve kullanılabilen ortak güç sembolleri sağlar. Gramsci'nin notlarında, alt gruplar adına 3 farklı rıza düzeyi/türü belirlemiştir. Egemen grupları ("bütün hegemonya"), sisteme parçalanmış ve kırılabilir bir teslimiyet ("çökmekte olan hegemonya") aracılığıyla, tabi grup liderlerinin seçkinler ağına dahil edilmesiyle kolaylaştırılan sanal bir dışlamaya ("minimum hegemonya") kadar.

Bu temelde bir genel sistem modeli (Clarke, 1968: 43), bir sosyokültürel birim içindeki çeşitli düzeylerdeki kültürel süreçleri temsil etmelidir. Bu nedenle, genel model tanımı, modelin, kültürel varlıklar -asında süreçler- üzerindeki değişimin etkisini eserler içindeki nitelikler seviyesinden kültürler içindeki eserler veya akrabalık nitelikleri düzeyine kadar ilişkilendireceğine dair bir durumu aktarmayı amaçlar. Aşağıda göreceğimiz gibi bu durumun oluşumuna olanak sağlayan koşullar (Hardt & Negri, 2007: 176), bir yanda, katı bir birleştirme ve soyutlaştırma perspektifi altında, usule dayalı aracılık türlerinden oluşmuş biçimsel bir modelin varsayılmasına ve diğer yanda, gerçek ve her daim mevcut muhalif içeriği fark edilmiş, ama bu sıfatıyla da bütünsel bir aracılık projesinin bir işlevi hâline dönüştürülmüş bir maddi belirlenim boyutuna işaret eder. Arkeologlar için nesnelere duyarlı gruplar, kümeler veya diziler hâlinde gruplama süreci arkeolojik kavramsallaştırmaya uygun bir dinamik sistem modeli ortaya koysa da (Clarke, 1968: 35, 38) birtakım eleştirilere tabi tutulmuştur. Ancak bilim bir hipotezi o hipotez yanlışlanana değin zorlu sınamalara tabi tutarak ilerler (Rosenberg, 2020: 221, 277); bu sayede hipotezin doğrulanması, geliştirilmesi ya da yerini daha iyi bir hipoteze bırakması mümkün hâle gelir. Bu durumun oluşumuna katkı sağlayan çalışmalardan birisi de modellerdir. Modeller genellikle (Clarke, 1972: 2, 31), araştırmanın amacı doğrultusunda beliren ayrıntıların seçici olarak ortadan kaldırılmasıyla karmaşık gözlemleri basitleştiren kısmi temsillerdir. Yeniden tanımlamanın öngörücü biçimleri olarak modeller, arkeolojik açıklamanın temel parçalarıdır. Temel olarak modeller, 'gürültüyü' bilgiden ayıran, karmaşık gözlemleri basitleştiren ve bu gözlemleri yapılandıran büyük ölçüde doğru tahmine dayalı bir çerçeve sunan hipotezlerdir. Modeller ve hipotezler, kendi referans çerçeveleri dışındaki bilgileri göz ardı ederek ve içindeki doğru genellemeleri yaparak karmaşık durumları basitleştirmeyi başarır. Teoriler gibi, modeller de kusurludur. Yeni bir bilimsel metod ve teorik terimler için yeni anlamlar, bilimsel semantik için yeni bir oluşum sunan bilimsel bir kuramla bağlantılı olan modeller (Gimbel, 2017: 271, 304, 310), terimleri metaforik olarak resmetme olanağı sağlar bize. Kuramsal modellerin harfiyen inşa edilmesi gerekmez; betimlenmiş olmaları yeterlidir.

Sınır kavramının doğasında var olan bilgi akışının asimetrisi ve süreksizliği (Conkey, 1982: 116; Morin, 2014: 15), toplumsal sınırların göstergeleri olarak maddi kültürdeki üslupsal süreksizliklerin arkeolojik analizinin altında yatan önermedir. Dolayısıyla modelimizdeki birbiriyle ilişki içerisindeki her bir sistem, başlı başına bir bütünlük göstermekle birlikte bir diğer sistemin de bir parçasıdır. Her bir sistem ne kadar özerkse, periferiden o kadar bağımsızdır; öyle ki özerklik çevreyle, çeşitlilik bağlamında oldukça zengin, birçok açıdan ilişkinin varlığını gerekli kılar. Yani özerklik karşılıklı ilişkilere bağlıdır ve tam da bu durum kısmi bir bağımsızlığın ön koşulu olan bağımlılıkları meydana getirir. Zamanla değişen kültür grupları, türler ve eserler (Clarke, 1968: 39, 42), belirli özellik ve varlık değerlerinden ziyade sistemlerin genel yapısından kaynaklanan, içsel özelliklere sahip belirli dinamik sistemler türleri olarak düşünülebilir. Kültür düzeyinde, karmaşık ağ bağlantılı alt sistemlerin dinamik kültürel sistemlerini ve eşit karmaşıklığa sahip bir çevresel sistem ortamını içerecek bir model bekleyebiliriz. Bir grup için geçerli olan materyalin diğer gruplar için de geçerli olmasının nedenleri yavaş yavaş ortaya çıkacaktır. Böylece, modelimizde en çok özgürleşmiş grup özerkliğini, çoklu-bağılılıklarla sağlar. Kısaca, geliştirmek üzere olduğumuz geçici genel model, kültürel sistemlerin ayrılmaz bir bütün birimler olduğu varsayımından kaynaklanmaktadır. Aslında, hiçbir sistem karşı sistemler olmaksızın var olamaz (Balandier, 2021: 55; Jameson, 2019: 67) ve sistemler karşıtlıklar ile başlar. Herhangi bir sınır bölgesi muhtemelen birbiriyle örtüşen (McCarthy, 2008: 205), ancak uyumlu olması gerekmeyen çeşitli sınırlar içerdiğinden, farklı eser kategorilerinin hareket ettirildiği sosyal bağlamları anlamak için açık bir ihtiyaç vardır. Dolayısıyla alt kümelerde çelişkili gibi görülen malzeme, Popperci bir anlayışla (2015: 109), modelimizin kuram öncesi bir nitelik taşımasını sağlayan yanlışlanabilme olanağını sağlar. Ancak periferide görülen saray sitili tarzındaki ürünler ise diğer gruplarla çelişme durumunda

olmayıp onlara izin verir. Çatışma böylece (Hardt ve Negri, 2007: 146), tarafları öteki tarafı, kendi karşıtını tanımaya zorlar. Bu bilinç uzlaşma koşullarının temelini oluşturur. Genel, paylaşılan, ortak kültür, “*egemen kültür*” şeklinde açıklanabilir ve bu kültür (Jenks, 2007: 156), onun varlığının yeniden oluşturulmasında hizmet eden bir takım devlet aygıtlarınca bireylere aktarılır. Böylelikle daha önce belirttiğimiz gibi, hegemonyacı olduğu kadar tahakkümcüdür de. Yani alt kültürler, değişiklik, farklılık ve zıtlıklarla kurulu olabilirler, ancak hepsi de egemen kültürle bir ilişki içerisindedirler. Model hipotezleri arkeolojik numuneye tam olarak uyuyorsa (Clarke, 1972: 10), numunenin modelde varsayılan ön koşulları karşıladığını tahmin edebiliriz. Açıklamanın bilimsel bir referans çerçevesinde sahip olduğu anlam (Hodder, 1982: 3), basitçe bir sistem içindeki değişkenlerin sürekli eklenmesinin gösterilmesi ve sistem içindeki değişkenler arasındaki eşlik eden değişkenliğin ölçülmesidir. Böylece, bir değişkendeki süreçsel değişikliğin, diğer değişkenlerdeki değişikliklerle öngörülebilir ve ölçülebilir bir şekilde ilişkili olduğu gösterilebilir; ikincisi sırayla bir bütün olarak sistemin yapısındaki değişikliklere göre değişir. Düzeylerin yer değiştirebilmesi ve periferinin konumunu diğer gruplardaki kendi yansımalarının konumuna kaydırırken, mevcut durumun kendi başına bir tür hâline gelmesi ve seviyelerin bazen şaşırtıcı ve beklenmedik şekillerde birbirleriyle etkileşime girdiği bu durumu Felix Guattari (1983), “*eninelik*” (transversalite) kavramı ile açıklar. Simbiyotik Bilardo Topu Modelimizi, imparatorluğun yayılım alanlarının tamamından daha küçük bir metafor ile daraltmak, yeni kazılardan gelen malzemelere bağlı olarak değiştirilmesi gereken başlangıç kümesini ifade ederek aynı zamanda dönemsel değişiklikleri de tasdik edici yöndedir. Karşılaşmadan ilişkisel karışıklığa bu geçiş (Stockhammer, 2012b: 50), sahiplenme, bütünleştirme/nesnelleştirme (sahiplendirme) ve dönüştürme (sahiplendirilme) ile karakterize edilir: Asimetrik güç ilişkilerini analiz etmeyi ve yapı bozuma uğratmayı amaçlayan bilimsel bir yaklaşımın metaforu olarak senkretizasyon, kültürel sahiplenme ve melezleştirme kavramlarının iç içe geçtiği kültürlerarası karşılaşmaların analizi için metodolojik bir yaklaşımın temelini de teşkil etmektedir.

18. yüzyılın ortalarında Montesquieu, sosyal hayatın tüm yönlerinin tutarlı bir bütün hâlinde birbirine bağlanabileceği bir toplum anlayışı kullandı. Comte'un "toplumsal statüğün birinci yasası" dediği şey, toplumun çeşitli yönleri arasında karşılıklı bağlantı ve karşılıklı bağımlılık ilişkileri veya dayanışma ilişkileri olduğunu savundu (Hodder, 1982: 2; Hodder, 1992: 81). D. Apter'in de “*The Politics of Modernization*”unda (1965), toplumsal tabakaların dinamiği ile siyasal yapı arasındaki ilişkiyi konu alan kategorizasyonu doğrultusunda çekirdek yapıya uyumlayıcı ve yenileyici rollerin eklenmesiyle az ya da çok şiddetli olabilen bir uyumsuzluk ilişkisi içinde üç ana tür ortaya çıkmaktadır. Ancak bir toplumun işleyişini tek ve egemen bir süreç tipine indirgemek mümkün olmayacağından (De Certeau, 2009: 113) bu uyumsuzluk ilişkisini uzlaştırıcı ve devindirici sistemler önlemekte (Balandier, 2010: 177), böylelikle bu diyalektik, geleneksel ve modern sistemlerin karşılaşmasından kaynaklanan kararsız alt grupları ortaya çıkarmaktadır. Başta her üç grubun ayrışmasının, bütünleyiciliklerinin ve karşıtlıklarının kaynağında, coğrafik ve kültürel farklılıklar gözetilmiştir. Bütünleyicilik, uzlaşmazlık gibi kavramlara kesin bir biçimde ontolojik olarak zıt değildirler; hep birlikte, toplumsal örgütlenmenin arasında dokunduğu iki salınımlı kutbu meydana getirirler. Bu ilkesel muğlaklık her düzeyde görülür; sistemler arası ilişkiler uyum ve rekabet arasında gidip gelir. Bu iki davranış biçimi, hiyerarşinin sertliğini ve bireylerin toplumsal hareketliliğini temin edecek şekilde eklenerek hem mevcut bir uzlaşmazlık hem de eylem, eyleyiş ve eyleme şeklide (Vermeer, 2008: 9; Morin, 2014: 31) potansiyel bir bütünleyicilik barındırır. Sistemler, karmaşık bir bütün oluşturan niteliklerin veya varlıkların birbirine bağlı ağları olarak görselleştirilebilir ve tasvir edilebilir. Bu tür karmaşık sistemlerin ağa bağlı doğasının bir sonucu (Clarke, 1968: 56), sistemin bileşenlerinin toplamından daha fazla özelliğe sahip olma kapasitesidir. Frederic Jameson'un “*Allegory and Ideology*” isimli eserinde (2019: 14, 16) bu karmaşık etkileşimler kendilerine ait alegorik bir sistem sunar: İdeoloji terminolojileri (kollektif), Arzunun terminolojileri (bireysel), yorumlayıcı kodlar ve metinsel nesnelere. Ancak bu çok farklı türden karşıt terimler, daha sonra başlangıç noktalarına geri dönerek onu iki farklı anlama dönüştürür ve bununla bir ideologemin ya da anlamlandırma sisteminin tüm karmaşık dinamiği harekete geçirilir. İşte bu noktada ideolojinin diğer yüzü, söz konusu ideologemin tam anlamıyla ideolojik bir anlatının hizmetine sunulduğu anlatı yüzü dikkat çeker. Flannery'nin (1972: 409) bir sistemin bileşenleri içindeki ve arasındaki değişkenliğin, sistem ve çevresi arasındaki denge ilişkilerini sürdürmeye hizmet eden kültürel sistem içindeki homeostatik düzenleyicilerin eyleminden kaynaklandığını belirttiği karmaşık toplumların büyümesine ilişkin sistem modelinde, sosyokültürel sistem içindeki öz düzenlemenin görevi, alt sistemdeki tüm değişkenleri uygun hedef aralıklarında homeostazi koruyan ve tehdit etmeyen aralıklar içinde tutmaktır.

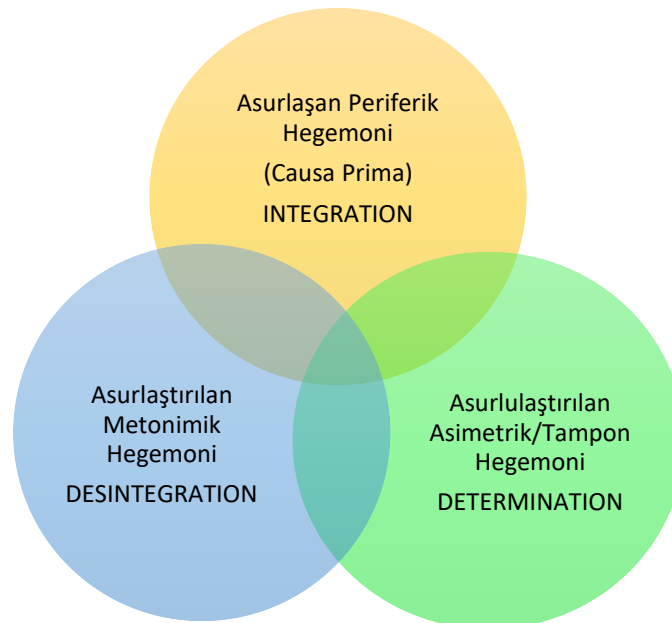
Gelişmenin birinci belirtisini ifade eden bir bütün olarak toplanma/bütünleşme (bütün hegemonya): “*Integration*”. Gösterenin gösterilen ilişkisinin olmadığı salt bir durumu ifade eder. Asurlaşan Periferik Alanlar (Bismil/Batman Bölümü. Sahiplenme var). Periferik alanlar, siyasal ve idari eylemlerin tamı tamına bütünleşip entegre olduğu kısımları temsil eder. Her eylem, amaç/hedef odaklı bir kalkış noktasını (Vermeer, 2008: 9), yani bir eyleyenin uzam ve zaman içindeki durumunu, hepsinin kendi tarihlerini de içeren, inançlarını ve kuramlarını öngörür. Bu açı, olanaklılığı ve eyleme şeklini de etkileyen bir yan etmendirdir. Bir iletişim aracı olarak birleştiren bu bölüm (Shanks & Tilley, 1982: 133), aynı zamanda tüm kültürleri (alt kültürleri) egemen kültürden uzaklıklarına göre tanımlayarak, aynı zamanda ayrıştırır, böler ve ayrımları meşrulaştırır.

Karşılaşma analitik odak değil, kavram tarafından analiz edilmesi gereken sürecin ön koşuludur. Sahiplenme hiçbir zaman sona ermediğinden (Stockhammer, 2012b: 50), "*ilişkisel karışıklık*" yalnızca anlık ve istikrarsız bir durum olabilir. Bunu, yerli halkın isteyerek ve cazibesi apaçık görünen yeni, medeni bir yaşam tarzını benimsediği bir süreç olarak görebiliriz. İmparatorluğun temasları ve genişlemesi yoluyla "*Asurlaşmak*" imparatorluk genişledikçe farklı dinamiklere sahip bir süreçti. Şu da akılda tutulmalıdır ki, ilişkisel karmaşa durumuna götüren süreçler büyük olasılıkla sadece bireysel tercihler tarafından değil, aynı zamanda bir toplumun kuralları ve ritüelleri tarafından da yönlendirilmiştir. Bu kurallar ve ritüeller, kesinlikle tarafsız veya anlamsız olarak algılanmadığından, ötekilik ve yenilikle başa çıkmak için yaratılmıştır. Bu sahiplenme ve yaratma süreçlerinin sonunu belirlemenin mümkün olmadığını belirtmek gerekir. Bu süreçler, sürekli yeniden yorumlamalar, birleştirmeler, manipülasyonlar ve yaratımlarla sonuçlanabilir: "Saray kadehleri, Kurkh Monolitleri".

Gelişmenin ikinci belirtisini ifade eden bütünleşmenin çözülmesi (Kırılıgan hegemonya): "*Desintegration*". Asurlaştırılan Metonimik Alanlar (Cizre Bölümü. Sahiplendirmeden kaynaklı empoze var). Gösteren, kendisinden türeyen ikinci başka bir kavramı yansıtır. Her bir bütünleşmenin kendi içinde gittikçe artan özel toparlanmalar (concentration) oluşmaya başlar. Başlangıçta kendi içinde bir cinsten homojen olan ilk bütünleşme, zamanla ayrı cinsten heterojen olur. Nesne kişisel bir mülkiyet hâline gelir, yerel sınıflandırma sistemleri içinde sınıflandırılır ve yeni bir anlamla ilişkilendirilir. Yerel bir bağlamda yabancı bir nesne ortaya çıkarıldığında (Stockhammer, 2012b: 50), kanıtlar yabancı eşyanın kişisel bir mülk hâline geldiğini, sınıflandırıldığını, kullanıldığını ve belirli bir anlamla iliştilendiğini açıkça gösterebilir. Ancak katıksız maddiliği içinde nesne çoğu zaman değişmez. Değişen yalnızca bağlam, nesneyle bağlantılı sosyal uygulamalar, anlamlar ve geleneklerdir veya nesnelere insanlar arasındaki ilişkinin dönüşümü olmuştur. İlişkisel dolaşıklık durumu, nesnenin birbirine dolanma durumu değil, toplumsal pratiklerin ve anlamların birbirine dolanma durumudur, çünkü bunlar yeni yaratılmıştır. Başlangıçta karşılaşmayla açığa çıkan ve sahiplenme süreci içinde genişleyen yaratıcı enerjiler, aşına olanı daha önce yabancı olanla birleştiren yeni bir nesnenin yaratılmasıyla sonuçlanır. Bu dolaşık nesne benzersiz bir örnek olabilir ancak dolaşık nesnelere gelişen bir yerel üretimleri tetiklenebilir. Aynı zamanda mevcut bir düzeni değiştirmeyi ve yeni toplumsal kimlikler inşa etmeyi amaçlayan (Maran, 2012: 64) toplumsal grupların aracılığından kaynaklanan yüksek bir dönüştürücü potansiyele sahiptirler. Bu bölüm aynı zamanda anavatanları ellerinden alınmış ve Asurlaştırılmak üzere Asur İmparatorluğu'nun diğer bölgelerine yapılan sürgünleri de ifade eder. Daha geniş kültürel ağların birçoğunda bulunan daha küçük, daha yerelleştirilmiş ve farklılaşmış bir grubu temsil eden İdil Kabartması tarzındaki eserler ilk olarak, alt kültürleri, farklı bir parçasını oluşturdukları, daha geniş sınıf-kültürü ağlarıyla ilişkileri açısından görülmelidir. Bir alt kültür ve bağlı olduğu "*kültür*" arasındaki ilişkileri incelediğimiz de ikincisini bir "*ebeveyn*" kültür şeklinde adlandırabiliriz. Bu durumda, alt kültürler, en başta, alt-grubu oldukları "*ebeveyn kültürler*" ile ilişkilendirilmelidirler. Fakat alt kültürler, egemen kültürle (bir bütün olarak toplumdaki bütünleyici kültürel iktidar eğilimiyle) ilişkileri açısından da analiz edilmelidirler. Ayırt ediciliğin derecesi (Jenks, 2007: 157), ebeveyn kültürden ne oranda yalıtıldığını ve aradaki sınırın ne ölçüde korunduğunu ortaya koyar. Böylece ayırt ediciliğin derecesi, ebeveyn kültürle olan farklılık ihtimalini sağlar.

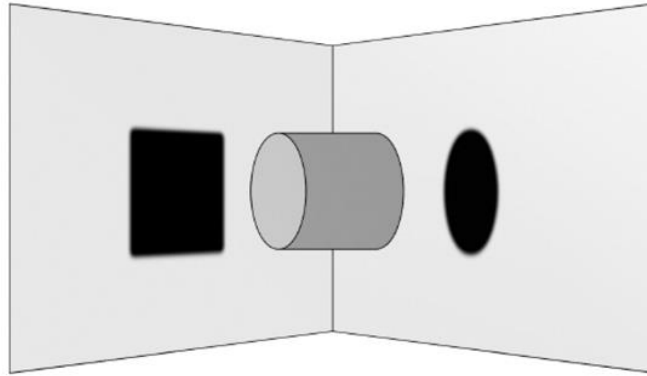
Gelişmenin üçüncü belirtisini ifade eden belirlenim (minimum hegemonya): "*Determination*". Asurlaştırılan Asimetrik Alanlar (Garzan/Botan Bölümü. Hegemonik Asurlaştırma. Sahiplendirilme var). Bütünleşmenin çözülmesi sürecinde, başlangıçta bir cinsten homojen olan kütle içinde başlıklar belirir. Gösterenin yeni bir kavramı yansıtan ve kendini tamamlayacak olan bütünleş(tir)me sürecinin (Hardt ve Negri, 2007: 143-144) biçimsel görünüşü budur. Önemi, bütünleş(tir)me sürecini, çeşitli tarafların katıldığı bir tanıma süreci olarak, rızanın ve karşı koymanın, dolayısıyla da bir mücadelenin örgütlendiği bir süreç olarak betimlemesinde; mücadelesiz hiçbir gelişmenin yaşanmadığı gerçek deneyim dünyasını hatırlatmasında yatar. Diğer bir deyişle bütünleş(tir)menin tüm toplumsal ilişkiler kompleksini yerle bir ettiği, salt mekanik bir nesnellik derekesine indirdiği bir noktada pozitif-gerçeklik genel bir isyan, bir mücadele olarak yeniden keşfedilir. Bütünleş(tir)me sürecinin tipik özelliğidir, bütünleş(tir)me konusu öğelerden her biri, diğer öğelerin ta kalbinde yer alır. Öznelerin genel eşdeğerliği, her öznenin tek tek değerlendirilmesine dönüşür, öyle ki bütünleş(tir)me sürecinde belli, tek bir özne layıkıyla ne kadar bütünleştirilirse, bütünleş(tir)me sürecini bir bütün olarak o kadar tanıma ve kendi özgül varlığında ayak direyerek, kendisini bu sürecin içinde konumlandırma olanağına kavuşur. Ancak tam da aynı nedenle bu ayak direme bir yüzleşme potansiyeli taşır: bütünlük karşısında tikellik kararı. Postkolonyal eleştirinin önde gelen figürlerinden biri hâline gelen Homi K. Bhabha'nın (1994) ufuk açıcı çalışmasında da "*Üçüncü Uzay*"ın "*melezliği*" ya da "*arada olma hâli*" olarak adlandırdığı ve düzen içinde düzensizliğin nasıl işlediğini gösteren aşırı karmaşıklığa başlayan mekanizma (Morin, 2014: 103-170), düzensizleşmeler uyarınca heterojen hâller ortaya çıkarır. Dolayısıyla düzensizlik ve karmaşıklık süreci arasındaki bütünleyici bağa odaklı olarak, aşırı karmaşık bir sistem daha az karmaşık bir sisteme nazaran bağımlı ve düzensizliğe daha açık durumdadır. Aşırı otorite, zayıf entegrasyonu bir zorlamayla dengelemeye çalışır ve durum bu, heterojeniteyi daha da ağırlaştırmaktan bir şeye yaramaz. Böylece iktidar, düzenin uç noktada yoğunlaştığı bu bölge aynı zamanda "*gürültü*"nın de doruğa ulaştığı bir bölgeye dönüşür. Bu son mecaz, her parçanın bütünü içerdiği bir hologrammış gibi (Bahrani, 2003: 66)

kültüre erişime izin verecek şekilde bütünlüğün bir parçadan yeniden inşasına izin verir. Gelişmenin “dağılma”dan ayırt edilebilmesi için şunun eklenmesi gerekir: Gelişme daha az belirli, daha az düzenli bir durumdan daha çok belirli, daha çok düzenli bir duruma geçişi sağlamalıdır. Gerçek gelişme, kısımları dağınık ve tek çeşitli homojen olan bir kaostan parçaları ayrı cinsten heterojen olan ve bunlar arasında karşılıklı bağlantılar bulunan derlenip toplanmış bir bütüne doğru ilerler. Foucault’ya göre de (2015) her kültürde heterojen olan şey onun hem kırılabilirliğinin bir işareti hem de kendi tutarlılığının göstergesidir. Gelişmenin bu üçüncü belirtisi aslında ilk ikisinin bir bileşimidir. Çünkü düzenli bir bütün içinde parçalarının ayrılaşmaları ile derlenip toplanmalarının el ele gittiği bir bütündür. Bu tipe geçerken siyasal iktidar farklılaşarak katı kurallara uyulmayan daha esnek bir dengenin olduğu karmaşık bir hâle gelir. Burada venn diyagramı içinde simbiyotik bilardo topu modelimizde (Şekil 1) ifade ettiğimiz şekilde “*kendini gerçekleştiren öz*” bağlamında deneyim ve kaynağının yerinin özdeş hâle geldiği ve tutarlı bir bütün niteliğine sahip olmayan yapısal bir anlayışla, anlamlı bütünlükten ziyade nedensel birliktelik ilkesinin göz önünde bulundurulduğu, bütünün parçanın yalın toplamından farklı olduğu anlamına gelen Asur’un kendisini temsil etmektedir. İmparatorluğun kalbi Asur’un ne anlama geldiğini tanımlayan temel bir değerler dizisinde yatıyordu. Böylelikle söz konusu modelimiz, üç farklı alan içindeki bileşenleri aynı bütüncül yapının içinde aynı yapının farklı hâllerini içermektedir. Sosyal yapıyı dinamiklerinden ayrı ele almadan, coğrafi ve tarihi çeşitliliği içinde ötekine ait siyasal formlar içinde gelenek ve modern arasındaki ilişkileri dinamikçi bir perspektiften sorgulamak (Appaduari, 1996), bu formların çeşitliliğinin ve doğuşunun incelenmesini aşarak, genelde nasıl ilişkiye girdikleri, uzlaşmazlıkları ve çatışmaları, adaptasyonları ve geçirdikleri başkalaşım meselesini de ortaya koyar. Farklı türde kısmi bağdaşmazlıklara yol açan bu heterojen durum (Balandier, 2010: 7; Balandier, 2021: 59), üç ana küme içinde erimekte ve her toplumun eksiksiz gerçekleşme yönünde sürekli eğilim gösteren yaklaşık bir sistemden ileri gidememesini belirlemektedir. Bu da birinci küme ile temsil edilen Asur Periferisini düzen yaratıcı olarak göstermektedir; ama yaklaşık olma hâli muhalefete, sistemin sürdürülmesine karşı olan güçlerin harekete geçirilmesine de izin vermektedir. Değişimin köklerinin bizatihi sistemin içinde olduğu düzen ve düzensizlik, eş zamanlı verilerdir. Bir toplumda düzen ve düzensizlik, madalyonun iki yüzü gibi birbirinden ayırt edilemezdir. Birbirine bağlı olan bu iki yüzden biri sağduyu uyarınca diğersinin tersi gibi görünür. Ancak düzenin tersyüz olması, onun alaşağı edilmesi anlamına gelmez; bu tersyüz oluş aksine düzen açısından kurucudur, hatta düzenin güçlenmesi için bile kullanılabilir. Aslında bütünleyici ilişkiler (Morin, 2014: 14), ortaklıklar, simbiyozlar vasıtasıyla olduğu kadar uzlaşmazlıklar dolayısıyla da kurulur; türler arasında hiyerarşi meydana gelir. Aynı şekilde, sadece hiyerarşilerin değil, çatışma ve dayanışmaların örgütlü sistemin temeli olduğu insan toplumlarında, rekabet ve uyum, ekosistemin karmaşık temellerinden birkaçıdır. Bütün bu etkileşimler üzerinden temel çevrimler meydana gelir. Gruplar arasındaki ilişkiler (Clarke, 1972: 4), model gücünün kapsamlı, tahmine dayalı, verimlilik ve doğruluk unsurlarını birleştiren birçok boyutuyla karmaşık hâle gelir. Kapsamlılık = modelin uygulanabileceği durumlar kümesinin boyutu. Tahmin edilebilirlik = modelin o kümedeki bireysel durumlar hakkında tahmin edebileceği bilgi durumu. Verimlilik = modelin en az ifadeyi ve en zarif yapıyı kullanarak en fazla tahminde bulunma konusundaki kapasitesi. Doğruluk = model tahminlerinin gözlemlere uyumunun kalitesi.

Şekil 1. Venn diyagramı ile ifade edilen simbiyotik bilardo topu modeli (Yazarın çizimi).

Belirsizlik kuramının biraz da bu karmaşıklığı anlamada bize yardımcı olacağını düşünmekteyiz. Biyolojik devrimin öncülerinden Schrödinger, termodinamiğin ikinci ilkesi olan entropi artışına (Morin, 2014: 11-12), yani moleküler düzensizliğin azalmasına işaret ederken, yaşam tersine, örgütlenmeye artan karmaşıklığa yani negentropiye işaret etmekteydi. Ancak bu paradoks, düzeni ve düzensizliği birbirine sıkı sıkıya bağlayan yani yaşamı, karmaşıklık mantığı üzerine kurulu olan bir yeniden örgütlenme sistemi olarak gören bir anlayış sayesinde aşılabilir. Dahası, belli eşikler arasında, düzensizliğin artışı ile karmaşıklığın artışı arasında derin bir üretici ilişki ağı var gibi gözükmektedir. Kastrup (2016: 55) bu durumu bir benzetme ile şöyle detaylandırır. Katı bir silindiri tepesinden aydınlatırsanız, daire şeklinde bir gölge yansır. Aynı silindiri yan tarafından aydınlatırsanız, gölgesi bir dikdörtgen gibi görünecektir (Şekil 2). Hem daire hem de dikdörtgen, silindir hakkında doğru bilgiler veren eşit derecede geçerli izdüşümlerdir. Dikdörtgenin çemberden tamamen farklı olması -gölgelerin dünyasında bariz bir çelişki- katı silindirin dünyasında hiçbir çelişki olmadığını ima eder. 3B'de, 2B gölgeler arasındaki farklar kolayca uzlaştırılır. Aşkın bir gerçek, sağlam bir silindirin gölgeleri olduğu gibi zekâmız için de geçerlidir. Aynı aşkın gerçek, ilke olarak, zihne daire ve dikdörtgen gibi farklı ve görünüşte çelişkili biçimlerde görünebilir. Daire ve dikdörtgenin silindirin gerçek ve adil temsilleri olması gibi, onlar da bu gerçeklerin gerçek, adil temsilleridir. Belirli bir durumun görünüşte bir diğeriyle çelişiyor olması, bunlardan birinin geçersiz olduğu anlamına gelmez, tıpkı gölge dairenin gölge dikdörtgenin geçersiz olduğu anlamına gelmemesi gibi.

Şekil 2. Katı bir silindir ve gölgeleri (Kastrup, 2016: 55).

Modern Dünya Sistemleri Teorisinin aksine karmaşık, hatta Hodder'in (1992) tabiriyle dolanık bir yapıyı ifade eden ve üç ana kümeye ayırdığımız bu tasnifte, kesişim alanlarında dört farklı alt tür ortaya çıkmaktadır. Böylelikle kontekstle uyumsuz olan ve anlamsız gibi görünen çelişkili malzemeler şimdilik/kısmen daha sağlam bir zemine oturmuş olmakla birlikte kültürel, siyasi sınırlar ve ekonomik faaliyetler yukarıda değindiğimiz Kastrup silindirinde olduğu gibi birbirinden kesin hatlarla ayrılmamaktadır. Asurlaşan periferik alanlar, Asur normları, kültürü ve sosyal ilişkilerin empoze edilmesinden ziyade özendirilmesi durumunu ifade etmektedir. Yani Asur'un bizatihi kendisinin olduğu bir yapıyı yansıtmaktadır. Günümüzün modern tabirleriyle bizim hoşgörülü ve esnek olarak açıkladığımız politikaların o dönemde de bu şekilde tabir edilmediğini bilmediğimiz için önerdiğimiz Asurlaştırma ve Asurlulaştırma, imparatorluğun emperyal doğasındaki hegemonik modellerle uyum sağladığından, dolayısıyla uyumlu birlikteliği de bu kavramlarla açıklamalıyız. İktidarın dağılık olduğu oranda sosyal ilişkiler düzleminde simetrisizlik barındırma ve düzensizlik tarafından hem tehdit edilen hem de düzensizlikten beslenme durumunu von Foerster (1962), "gürültüden düzen ilkesi", Liverani ise (1979: 279), "dengesizliğin sistemizasyonu" olarak tanımlamaktadır. Şahıslar ve zümreler arasındaki karşılıklı ilişkilerin, her türlü zıtlasma ve kopmayı imkânsız kıldığı, Postgate'in (1992a) yağ lekesi metaforu ve Karl August Wittfogel'in (1957) hidrolik hipotezi (doğu despotizmi) kadar kusursuz homojenliğe sahip bir toplum, imkânsız bir toplum olarak gözükmektedir. Siyasal alan, öyle görünmesine rağmen hiçbir zaman homojen olmamış ve merkezi iktidar, mutlakiyetçiliğine rağmen (Balandier, 2010: 38, 139), taşralı tikelliklerle birleşmiş durumdadır. İktidar, eşitsizliklerin yoğunlaşmasıyla güçlenir. Tıpkı iktidarın eşitsizlikleri belli düzen içinde sürdürmenin koşulu olması gibi, eşitsizlikler de iktidarın ortaya çıkmasının ön koşuludur.

Asurlulaştırılan alanlarda topluluklar sadece kendi ürünlerini kullanarak değil, Asur malzemelerini (özellikle da seramiğin taklidi) tüketerek sisteme entegre olmuşlardır. Asurlaşan alanları ifade eden varoluşsal causa prima anlayış, Asurlulaştırılan alanlarda varoluşçu kavramsallığa dönüşmektedir. Dolayısıyla varoluşsal anlayışı ifade eden Asurlaşma, Asurlulaştırılan varoluşçu kavramsallığa ihtiyaç duymaktadır. Asurlaştırmayı mümkün kılan koşul, kendi toprakları dışında bir varoluş alanı bulunmuş olmasıdır. Yani, Asur varlığının oluşmasının tek yolu yabancılaşmasıdır. Bununla birlikte, yaratıcılık ve eylemlilik (Stockhammer, 2012a: 2), sırayla melezleşme süreçlerinin heterojenliğini açıklayan bireysel deneyimler ve kimliklerde kök salmaktadır. Asur'un "ötekiliğe" olan genel ilgisi (Reed, 2007: 105) hem metinlerde hem de görsellerde kendini gösterir.

Yabancı toplumların kültürel, fiziksel özelliklerini ve yaşadıkları manzaraları temsil etmek için büyük özen gösterilir. "Ötekiliğe" olan bu içsel ilgi, kralın rollerinden birinin zayıfların koruyucusu olarak "dindar çoban" olduğu kraliyet ilahilerinde ve yazıtlarında ortaya çıkan ideolojik bir bileşendir. Kabartmalarda tasvir edilen mağlupların çeşitli temsilleri, bu toplumların sefaletini ve sadeliğini Asurluların gücü, inceliği ve genel üstünlüğü ile karşılaştırmak için kullanılan politik bir araç olan kraliyet propagandasının başka bir unsuru olarak görülebilir. Althusser'in (2014) varoluş koşullarıyla ilişki kurma biçimi olarak tanımladığı bu durumu Barthes (1973: 127-8) gösterenin gösterilen kavramın mevcudiyeti hâline geldiği '*saf bir ideografik sistem*' şeklinde yorumlar. Özneyi uyumsuz gibi görünen bir nesne ile kurulan ilişki hâlinde inşa eden bu modelde (De Certeau, 2009: 180, 183) yabancılaştırıcı kimlik matrisi, "*ben buyum*" anlayışında kendini göstererek öznenin kendi kimliği içinde kendisini belirtmesini sağlar. Sistem, belli bir ayrıştırmayı ve farklılaşmış öğeleri ilişkiye sokmayı gerektirir; bu da söz konusu öğelerin eşit olarak değil, bir hiyerarşi içinde ele alınmasını gerektirir. Düzen, bu hiyerarşinin, onun yerleştirdiği bakımsız ilişkilerin sonucudur (Balandier, 2010), fakat bu ilişkiler dolayısıyla da söz konusu düzen birtakım gerilimler taşıyacak ve kırılabilir olacaktır. Düzeni tesis eden şey aynı zamanda onu tehdit de eder. Böylelikle henolojik söylem (De Certeau, 2009: 142), indirgenmez bir ötekiliği, metin dışı hâline getiren bir sınırdan hareketle kendini inşa etmeye başlar. Deleuze'ye (1990: 310) göre yapı olarak öteki, olası bir dünyanın ifadesidir: O ifade edilendir, onu ifade edenin dışında henüz var olmayan olarak kavranır.

Gelenek ve modernin anlamını yitirdiği bu karma ilişkiler ağında (Appadurai, 1996) Ziyarettepe elitlerinin kremasyon gömü tarzını benimsemesi (Matney vd., 2020: 110), Gre Dimse yerlilerinin ise Asur kaplarını taklit etmesi (Karg, 2002: 709), gibi bir ikilem kimin hangi kültürel yapıya uyum sağladığı sorunsalını beraberinde getirir de, Asur'un varlığını farklı sınıfsal toplumların çıkarlarını dönüştürebilme potansiyeli/dönüştürülebilirlik ölçüsünde devam ettirdiği ve yönetim mekanizmasının yukarıda da belirttiğimiz şekilde güdüp-yönetme kavramından ziyade Gramsci'ci hegemonya-rıza kavramına daha yakın olduğunu ve bu durumun bir çelişki olarak değil de imparatorluğun doğasına uygun bir şekilde periferik, metonimik ve asimetric alanların tümünün diyalektik bir döngü şeklinde Asur'un kendisini temsil ettiğini göstermektedir. Redman ve Kinzig (2003), bu karşıtlığı "*direnç ve uyum sağlama kapasitesinin paradoksu*" olarak nitelendirerek, politik dayanıklılık stratejilerini uygulayan kurumların genellikle kültürel dayanıklılık stratejilerini uygulayanlarla çeliştiğini öne sürer. Bu nedenle, belirli sosyal ve politik varlıkların ekonomik, çevresel ve sosyal yapılarla nasıl keşiştiğini ve eklemlediğini anlamak, toplumsal dönüşümleri modellemek için önemlidir, çünkü kültürel esneklik siyasi dayanıklılık üzerinde dengeleyici veya istikrarsızlaştırıcı etkilere sahip olabilir ve bunun tersi de geçerlidir. Oysaki mekanizmanın bir kusuru şeklinde çelişkili gibi görünen tüm kısmi istikrarsızlıklar (Jenks, 2007: 153), bilinçli bir bütünselliği temsil ederek aslında siyasal sürecin birer dışavurumunu yansıtır.

Asur'un çekirdek periferisindeki durum, Asurlaşan ve Asurlulaştırılan alanlara örnek bir yapı teşkil etmektedir. Asur üçgeninde modern ulus-devlet paradigmasının inşasını hatırlatan bu süreç (Bozdoğan, 2012); Asurlulaştırılan, otoriter ve muhafazakâr bir reflekse dönüşen iktidarın nasıl sürdürüldüğünü anlamak için iyi bir örnektir. II. Sargon dönemine ait "cause primordiale" türünden diyebileceğimiz bir yazıt, bir karara ifade gücü bahşetmek üzere yaratılan resmî toplumun üretildiği ve içinde yaşanan çağı cisimleştiren (Balandier, 2021: 10, 12) yeni başkent Dur-Şarrukin'in (Khorsabad) inşasında sembolik tamamlanmasını bulan bir imparatorluk inşası çerçevesinde, boyun eğdirilen çeşitli toplumların dilsel ve kültürel olarak birleştirilmesi projesine ilişkin (Liverani, 2021: 136) kaosun kozmosa dönüşüm sürecinde Asur yayılım ideolojisini şu şekilde özetlemektedir:

"Efendim Asur'un emri ve asanın gücüyle, yabancı ve anlaşılmaz bir dil konuşan dünyanın dört bir yanındaki insanları, dağların ve ovaların sakinlerinin tebaasını sürdürdüm. Onları tek bir dile çevirdim ve oraya koydum. Onlara tanrı ve kral korkusunu öğretebilecek bazı Asurluları yazıcı ve gözetmen olarak atadım" (Fuchs, 1993: 296).

Böylece, bu manzara, *Asurlulaştırılan* ve *Asurlulaştırılan* ayrık birimleri olarak algılanan diğer kümelerin, olayların karmaşık bir şekilde iç içe geçmiş karakterine izin verir. Burada eylem, tasarlanan amaca ulaşmak için izlenecek stratejinin ana hatlarını belirler ve eyleyenin, eylemin hedefinin bilincinde olması pek te gerekmediğinden (Vermeer, 2008: 10) amaç odaklılığın (hedefin), eylem için belirleyici bir etmen olduğu düşünülürken, bu çıkış noktası, Asur'un yayılım sürecinde kanıtlanmasına gerek olmayacak denli açık bir savdır. Burada ırk, halk ve kitleler üzerinde ifade edilen birlik miti (Balandier, 2021: 1-14), toplumsal düzenlemelerin ve iktidar örgütlenmelerinin arkasında yatan Asur teatrosunun senaryo hâlini alır. Bütün bir halk böylece, mutlak iktidarın efendisinin kendilerini dahil ettiği dramının cazibesine kapılmış bir figüranlar yığına dönüşür. Böylelikle iktidarın dili, işlevi itibarıyla toplumsal farklılıkları, başta da hükmedilenlerle hükmedenleri birbirinden ayıran farkları görünür kılmaya katkıda bulunur. Hegemonya olgusu, şüphesiz üzerlerinde hegemonya kurulacak grupların çıkar ve eğilimlerinin göz önüne alındığını (Gramsci, 2003), bir taviz dengesi olduğunu, yani, yöneten grubun ekonomik-ortak türden fedakârlıklar yaptığını ön varsayar, ama bu gibi fedakârlık ve uzlaşmaların esası etkilemediği de şüphe götürmezdir.

Sonuç

Olguları tek tek toplayıp sınıflandıran 19. yüzyılın doğa bilimleri (Hançerlioğlu, 2008: 327), bir nesneyi tanımak için onu diğer bütün nesnelere ayırıp, olayları ayrı bir şekilde ve tüm ilişkilerin dışında ele alma alışkanlığı içindeydi. Bu doğrultuda gelişen homojen kültürel bütünlükleri vurgulayan uyarlanabilir uygun beklentilerin bulunduğu tarihsel ve betimleyici olarak görülen normatif yaklaşım (Binford, 1965), doğrultusunda gelişen tikelci arkeoloji anlayışı, Asur İmparatorluk kültürünün onun hareket etme yeteneği ile ilgili olduğunu gösteren çok etkileşimli dinamik doğasını, statik sistemler üzerine konuşlandırma eğilimindedir. İşlevsel ilişkiler böylece kültürel bağlama atıfta bulunulmadan incelenebilir ve sosyal sistemler içindeki değişkenler arasında düzenli, istikrarlı ve öngörülebilir ilişkiler aranabilmekteydi. Bu nedenle yaşanan dönüşümlerde bağlı olunan sebeplerin değişebileceği ve ampirik olguların kendi aralarında sonsuz bir sebep ve etki yasalarıyla bağıntılı olabileceği ilkesi göz ardı edilerek bazı mevcut yaklaşımlar Asur tarihinin tamamını anlamaya ciddi engeller oluşturabilmektedir. Dolayısıyla Asur'un yayılım sorunlarını tanımlamada ontolojik anlam kaybı ve noktasal başlangıç bulma sorunsalı gevşek neden-sonuç ilişkilerinin ve hâliyle de algılarımızın değişmesine neden olmuştur. Mesela Asur tarihini önceden bilip bölgeye uyarlama çalışması ise bilim adamlarının sahip oldukları birikim düzeyinin bakış açıları ve nesnel yargılarını değiştirebileceğini göstermektedir. Eğer bizim bakışı açımız bunu etkileme düzeyindeyse, bu durumda bizim rolümüz salt kazı verilerini gözleme statüsünden katılımcı statüsüne geçecek ve öznel olarak bizim kararlarımızı bunu etkileyecektir.

Burada hem toplumsal hem de doğal fenomenler görülür; o fenomenlerin geliştiği zemin, fenomenleri doğumundan beri simgeleyen özellikler tarafından kaçınılmaz biçimde önceden belirlenmiş olmasa da o özellikler fenomenlerin gelişimini derinden etkilemekten de geri durmazlar. Asur tarihinin idealist yorum geleneğine dayalı bu kısıtlayıcı geçmiş modelinden kurtulabilmesi için en önemli entelektüel ilerleme İtalyan tarihçi Mario Liverani'nin 1979 yılında yayınlanan "*The Ideology of the Assyrian Empire*" ile mümkün olmuştur. Bu çalışmanın açmış olduğu çığır ile birlikte son eğilimler, Asur'u homojen gibi görünen genelleştirici nomotetik bakış açısından arındırarak (Guldi & Armitage, 2016: 18) bireyleri daha karmaşık kültür kalıpları içerisine yerleştirerek geçmişin kayıtlarından kanonlaştırıcı yasalar üretme çabasında değillerdir. Liverani'nin söz konusu çalışmasıyla birlikte metinlerin neyi söylediği değil de neyi kastettiği göz önüne alınarak imparatorluk modelinin bütünlüğü tutarlılığı eleştirilerek bu yapının paradigması yapı söküme uğratılmıştır. Mario Liverani, metinleri ana metinler ve varyantları hâlinde kategorize eden Asur Bilimsel Yöntem'in (Bahrani, 2003: 166), içeriği ciddi bir şekilde ele almamıza izin vermediğini göstermiştir. Liverani, köken ve oluşuma çok ta değinmeden dönüşüm sürecine atıfta bulunarak siyasal değişimin yasalarını belirlemeye ve uzak başlangıç noktasını tespit etmeye yönelik Aristotelesçi yaklaşımdan uzak durarak bu dinamiği iki ana nedene bağlar. İlk olarak, odağı "öz"den "koşullar ve etkilere" kaydırır. Liverani'den önce özün ne olduğu açıklanmaya çalışılırken, ardılları bunun sonuçlarını keşfetmede Liverani'nin yolunu izlemişlerdir. 1980'lerde ideoloji kavramı hem sanat tarihçileri hem de filologlar tarafından, özellikle de Asur İmparatorluğu üzerinde çalışanlar tarafından ele alınarak, malzemenin tanımına yönelik standart bir yaklaşım hâline gelmiş, ancak bu yaklaşıma bağlı kalanlardan bazıları Liverani'nin orijinal metodolojik iç görüşlerini gözden kaçırmışlar ve genellikle ideolojiyi basitçe zorlayıcı propaganda anlamında yorumlamışlardır. Liverani, ideoloji eleştirisinde bakış açısını günümüze kadar genişleterek bu küreselleşme çağında kendimizi ideolojinin dışında görmeyi yanılığımıza düşeceğimizi hatırlatmaktadır. İdeoloji, yalnızca eski metinlerin kendisinde değil, aynı zamanda bizlerin bu metinleri bilime dönüştürme biçimimizde de ele alınmalıdır. Tarih yazmak, hatta antik tarih yazmak, masum bir didaktik egzersiz olmaktan çok, kaçınılmaz olarak değişen siyasi ihtiyaçlardan, dini, siyasi ve ideolojik önyargılardan vb. etkilenir. Fernand Braudel'in (1958) insanı içinde yaşadığı zamanın çoklu türleri –çoklu zamansallık- kavramı ile açıkladığı, kriz ve döngü tarihlerinin (Guldi ve Armitage, 2016: 19) değişim süreçlerinin altında yatan derin anlamların olduğu fikrini elle tutulur bir hâle getiren Liverani'ye (2017: 538) göre bu değişimin dinamikleri iki nedene dayandırılmalıdır: MÖ 2. binyılın ilk yarısındaki ticaret ağı dönemi ve MÖ 2. binyılın ikinci yarısıyla birlikte oluşmaya başlayan "*obsidional complex*" yani çevre tarafından sürekli kuşatma altında olma düşüncesi, Asurluların çevredeki dağcılarının baskısına tepki vermeye teşvik etmiştir. Bu da Asurluların ikinci aşama konusundaki evrensel egemenliğin belirgin tavrını açıklamaktadır. İkinci misyonda iktidar sahiplerinin sözü kendilerine değil onlar vasıtasıyla kendilerini ifade eden tanrılara ve atalara aittir. Emirler şeklinde tercüme edilecek yasayı söylerler (Balandier, 2021: 14). Liverani birinci nedende belirttiği dış şartların dönüştürücü etkisini ikinci nedende iç şartlarla açıklamaya çalışır. Mevcut dünya tersyüz olmuş hâldedir, yeni, doğru bir dünyanın onun yerini alması için ortadan kalkması gerekir (Balandier, 2021: 58). İmparatorluğun inşasında iktidar çoğu kez tekil, homojen ve sabit bir yapıda değildir. İktidar birçok egemen çıkarın birbirine eklenildiği çoğul bir momenttir; yani birçok farklı çıkarın mücadelesi ettiği, iç içe geçtiği, çözüldüğü, sürekli inşa hâlinde bir hegemonik yapıdır. Varlığını baskı-zor ve ikna-rıza-dengelerini doğru yönettiği sürece sürdürebilir (Çavuşoğlu, 2016: 15). Althusser'e göre (2014), insanlar neden kendi gerçek varoluş koşullarının hayali yer değiştirmesine ihtiyaç duyduklarına ilişkin orijinal sorusuna bir yanıt veren, istekli boyun eğmenin bu özelliğidir. Güç gösterileri ve iktidarın sürekliliği karşılığında rıza ve itaat sunulur (Balandier, 2021: 23). Althusser, iktidarın artık kaba

kuvvete dayanmadığına, her şeye gücü yeten bir aşırılık olmadığına, daha ziyade, gizlilikle kurulduğuna inanmaktaydı. Bireyler, sıkı disiplin altında tutulmak, emredilmek hatta manipüle edilmek yerine, dahil edilmektedirler (Jenks, 2007: 155).

Bu durumu Asur tarihinin yorumlanmasında yeni paradigmasında belirten Liverani, çok yönlü değişkenlerin mutlaka hesaba katılması gerektiğini belirtmektedir. Gramscici hegemonyada "*bütünsel devlet*", (Routledge, 2004: 28; Jenks, 2007: 153) devletin kültürel olarak inşa edildiğini ve yeniden üretimi için belirli kültürel uygulamalara, yönelimlere ve ideolojilere bağlı olduğunu ve aynı zamanda belirli toplumsal düzenleri ve yaşam biçimlerini mümkün kıldığını kabul eden toplumu kapsar. Din ve eğitimden, kitle iletişim araçlarına, hukuk kitle kültürü, spor boş zaman ve eğlenceye kadar, üstyapının bütün unsurları, kültürün içinde, ideolojik hegemonya kurmayı başarırlar. Hepsi de yüksek düzey bir teknolojiyle işleyen kitle eğitimi, kitle edebiyatı ve kitle iletişimine sahip gelişmiş bir kitle toplumunda, iktidarın merkezi, çevreyi kapsamak için uzanırken çok daha uzman ve ustalıklı hâle gelir. Gramsci'nin altyapı-üstyapı ilişkisine olan yaklaşımını (Hardt & Negri, 2007: 38), Althusser'in devleti ideolojik bir yapı olarak tanımladığı hegemonyasında (Althusser, 2014) donanımı Devletin Baskı Aygıtlarına, yazılımı ise Devletin İdeolojik Aygıtlarına benzetebiliriz. Foucault ise (2015) biyo-politik iktidarında donanım mikropolitik disiplin, yazılım ise makropolitik biyo-iktidar olarak geçer.

Uzay-zamanın sonsuzluğu içinde, yeri geldiğinde bilimsel çalışmaların bile asimptot nitelikli tahminlerden öteye geçemediği, insan değişiminin karmaşıklığının ve insanların herhangi bir eyleminin ve kararının nihai sonuçlarının öngörülemez olduğu (Butterfield, 1965: 21; Gimbel, 2017: 374), dönemlerde bile tarihsel ilerlemelere imza atmış büyük dehaler, çoğu bilim insanının ele aldığı şeyin ötesinde bir iç görüye sahipti. Nitekim Büyük Filozof Baruch Benedict Spinoza'nın muhayyilesinde belirttiği gibi "*içimdeki doğal anlama yetisi sayesinde günün birinde, bugüne dek topladığım meyvelerin yanlış olduğunu fark edecek olsam dahi bu beni mutlu ederdi. Böylelikle bir derece olsun yükseliyorum*" (Lenoir, 2022: 123) şeklinde belli bir sonuca ulaşmak için gerekli olan ama belki de hiç kanıtlanamayacak olan inancı ifade eden ön sayılıtlara (Gauch, Jr., 2016: 113) veyahut hayal gücümüze biraz olanak tanımının yararlı sonuçları olabilse de akademik yazımın nizami bir bakış açısı sergilemesi gerekliliği, özgün fikirlerin öne sürülmesinde bir takım sınırlayıcı tehlikeleri de beraberinde getirebilmektedir. Ancak birikimsel bilgi yığını şeklinde ilerleyen bilim, her geçen gün kendi kabuğunu kırmaya zorlanmakta ve Thomas Kuhn'un "*Bilimsel Devrimlerin Yapısı*"nda (1993) belirttiği gibi her yeni paradigma eskinin yerini almaktadır. Bilimsel araştırmaların temelini, sınanabiliyor oluşu, başka bir deyişle yanlış olduğunu gösterebilecek birtakım bulguları içermesi gerektiğini belirten Karl Raimund Popper (2015: 77, 316) bu durumu net olarak şu şekilde dile getirir: "*İlke olarak bilim oyununun sonu yoktur: Günün birinde bilimin önermelerini artık daha fazla sınamayıp, onları bütünüyle doğrulanmış kabul eden oyundan atılır, çürütülmeyi ve çürütmeyi kabul etmeyen bu bilim oyununda yer alamaz*". Aynı doğrultuda bilim tarihçileri Hugh G. Gauch, Jr., Bilim tarihi "*bilimsel bilginin kesin ve kâtiliğini boşa çıkaran*" olaylarla doludur (2016: 106) ve Evelyn Fox Keller'da (2020: 213) "*bilim tarihini bilmek evrensel hakikat iddialarının ölümlü olduğunu kabul etmektir.*" şeklinde görüş belirtir. Bu iddiaları bir adım daha ileriye götüren Paul Feyerabend (1999), "*Yönteme Karşı*" isimli eserinde, toplumsal ve siyasi retoriğin tarihsel bağlamı ve insan faktörünü dışarıda bırakarak bilimsel yöntemi, bilimsel sonuçlara haksız güvenilirlik kazandırmak üzere tasarlanmış tarihsel bir kurgu olarak görür. Sokrates öncesi filozoflardan Herakleitos'unda dediği gibi "*değişmeyen tek şey değişimin kendisidir.*" ve aynı paradigma dahilinde Anadolu Ozanı Aşık Veysel Şatıroğlu'nun devinimi içinde barındıran "*harekete kimse mani olamaz*" sözünden hareketle, öne sürmüş olduğum öneri ve fikirlerin, konuyu teorileştirmenin bile taraf içeren yönü olabilmesi ihtimaline binaen yeni bulguların gün yüzüne çıkmasıyla birlikte birer varsayımdan öteye geçemeyeceğini kabul etmenin rahatı ve huzuru içinde sözlerime son vermek istiyorum.

Etik Komite Onayı: Etik kurul onay belgesi gerektirmemektedir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Finansal Destek: Yazar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Ethics Committee Approval: Ethics committee approval is not required.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflicts of interest to declare.

Financial Disclosure: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynaklar

- Althusser, L. (2014). *İdeoloji ve devletin ideolojik aygıtları* (A. Tümertekin, Çev.). İthaki Yayınları.
- Appadurai, A. (1996). *Modernity at large: Cultural dimensions of globalization*. Minnesota University Press.
- Apter, D. E. (1965). *The politics of modernization*. Chicago University Press.
- Bahrani, Z. (2003). *The graven image: Representation in Babylonia and Assyria*. Pennsylvania University Press.
- Bahrani, Z. (2010). Conjuring Mesopotamia: Imaginative geography and a world past. W. Preucel & S. A. Mrozowski (Ed.), *Contemporary archaeology in theory: The new pragmatism* içinde (ss. 887-906). Wiley-Blackwell.
- Balandier, G. (2010). *Siyasal antropoloji* (D. Çetinkasap, Çev.). İş Bankası Kültür Yayınları.
- Balandier, G. (2021). *Sahnelenen iktidar* (Ö. Karakaş, Çev.). İş Bankası Kültür Yayınları.
- Barthes, R. (1973). *Mythologies*. Paladin.
- Baudrillard, J. (1994). *Simulacra and simulation* (S. F. Glaser, Trans.). Michigan University Press.
- Benjamin, W. (1991). *Gesammelte Schriften* (R. Tiedemann & H. Schweppenhauser, Eds.), c. 2.2: Franz Kafka. Zur zehnten Wiederkehr seines Todestages, 409-438.
- Berlejung, A. (2012). The Assyrians in the West: Assyrianization, colonialism, indifference, or development policy? M. Nissinen (Ed.), *Congress volume Helsinki 2010* içinde (ss. 21-60). Brill.
- Bhabha, H. K. (1994). *The location of culture*. Oxford University Press.
- Binford, L. R. (1965). Archaeological systematics and the study of cultural process. *American Antiquity*, 31, 203-210.
- Bozdoğan, S. (2012). *Modernizm ve ulusun inşası* (T. Birkan, Çev.). Metis Yayınları.
- Braudel, F. (1958). *Historie et sciences sociales: La longue durée*. *Annales, Histoire, Sciences Sociales*, 13, 725-753.
- Braun, D. (1983). Pots as tools. A. Keene & J. Moore (Ed.), *Archaeological hammers and theories* içinde (ss. 107-134). Academic Press.
- Butterfield, H. (1965). *The Whig interpretation of history*. The Norton Library.
- Chomsky, N. (2006). *Language and mind*. Cambridge University Press.
- Clarke, D. L. (1968). *Analytical archaeology*. Methuen.
- Clarke, D. L. (1972). Models and paradigms in contemporary archaeology. D. L. Clarke (Ed.), *Models in archaeology* içinde (ss. 1-60). Routledge.
- Conkey, M. W. (1982). Boundedness in art and society. I. Hodder (Ed.), *Symbolic and structural archaeology* içinde (ss. 115-128). Cambridge University Press.
- Conradie, F. A. (1991). The Kurkh monolith of Ashurnasirpal II. *Journal for Semitics*, 3(1), 1-10.
- Çavuşoğlu, E. (2016). *Türkiye kentleşmesinin toplumsal arkeolojisi* (2. basım). Ayrıntı Yayınları.
- D'Agostino, A. (2016). The contribution of pottery production in reconstructing aspects of local rural economy at the northern frontier of the Neo-Assyrian Empire. J. C. M. Garcia (Ed.), *Dynamics of production in the Ancient Near East 1300-500 BC* içinde (ss. 107-123).
- De Certeau, M. (2009). *Tarih ve psikanaliz* (A. Sönmezay, Çev.). İş Bankası Kültür Yayınları.
- Deleuze, G. (1990). *Logic of sense* (M. Lester & C. Stivale, Trans.). Columbia University Press.
- Derrida, J. (1988). *Limited inc* (S. Weber, Trans.). Northwestern University Press.
- Dever, W. G. (2017). *Beyond the texts: An archaeological portrait of Ancient Israel and Judah*. SBL Press.
- Ergin, G. (2013). *Anadolu'da Roma hâkimiyeti: Direniş ve düzen*. İş Bankası Kültür Yayınları.
- Fahlander, F. & Oestigaard, T. (2004). Material culture and post-disciplinary sciences. F. Fahlander & T. Oestigaard (Ed.), *Material culture and other things: Post-disciplinary studies in the 21st century* içinde (ss. 1-19). Printed by Elanders Gotab.
- Feyerabend, P. K. (1999). *Yönteme karşı* (E. Başer, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Flannery, K. V. (1972). The cultural evolution of civilizations. *Annual Review of Ecology and Systematics*, 3, 399-426.
- Foucault, M. (2015). *Biyopolitikanın doğuşu* (A. Tayla, Çev.). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Fuchs, A. (1993). *Die Inschriften Sargons II. aus Khorsabad*. Vandenhoeck & Ruprecht.
- Gauch, H. G., Jr. (2016). *Bilimsel yöntem* (İ. Yıldız, Çev.). Dipnot Yayınları.
- Gimbel, S. (2017). *Bilimsel yöntemin izinde: Bilim felsefesinin öğretilmesinde yeni bir yaklaşım* (Ö. Ünlü, Çev.). Dipnot Yayınları.
- Gökberk, M. (1992). *Felsefe tarihi*. Remzi Kitabevi.
- Gramsci, A. (2003). *Hapishane defterleri* (A. Cemgil, Çev.). Belge Yayınları.
- Guattari, F. & Deleuze, G. (1983). *Savages, barbarians, civilized men*. Minnesota University Press.
- Guldi, J. & Armitage, D. (2016). *Tarih manifestosu* (S. Çağlayan, Çev.). İş Bankası Kültür Yayınları.
- Hahn, H. P. (2012). Circulating objects and the power of hybridization as a localizing strategy. P. W. Stockhammer (Ed.), *Conceptualizing cultural hybridization: A transdisciplinary approach* içinde (ss. 27-42). Springer.
- Hall, S. (1981). Notes on deconstructing the popular. G. S. Jones (Ed.), *Popular culture* içinde (ss. 227-240).
- Hançerlioğlu, O. (1993). *Felsefe sözlüğü* (8. basım). Remzi Kitabevi.
- Hançerlioğlu, O. (2008). *Düşünce tarihi: Dört bin yıllık düşünce, sanat ve bilim tarihinin klasik yapıtları üzerine eleştirel inceleme* (14. basım). Remzi Kitabevi.
- Hardt, M. & Negri, A. (2007). *Dionysos'un emeği: Devlet biçiminin bir eleştirisi* (E. Başer, Çev.). İletişim Yayınları.
- Hodder, I. (1982). Theoretical archaeology: A reactionary view. I. Hodder (Ed.), *Symbolic and structural archaeology* içinde (ss. 1-16). Cambridge University Press.
- Hodder, I. (1992). *Theory and practice in archaeology*. Routledge.

- Hodder, I. (2010). The past as passion and play: Çatalhöyük as a site of conflict in the construction of multiple pasts. R. W. Preucel & S. A. Mrozowski (Ed.), *Contemporary archaeology in theory: The new pragmatism* içinde (ss. 1109-1128). Wiley-Blackwell.
- Ingold, T. (2000). *The perception of the environment: Essays in livelihood, dwelling and skill*. Routledge.
- Jameson, F. (2019). *Allegory and ideology*. Verso.
- Jenks, C. (2007). *Atkültür: toplumsalın parçalanışı* (N. Demirkol, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Karg, N. (2002). 2000 yılı Gre Dimse kazı çalışmaları. N. Tuna & J. Velibeyoğlu (Ed.), *Ilisu ve Karkamış baraj gölleri altında kalacak arkeolojik kültür varlıklarını kurtarma projesi 2000 yılı çalışmaları* içinde.
- Kastrup, B. (2016). *More than allegory: On religious myth, truth, and belief*. iff Books.
- Keller, E. F. (2020). *Toplumsal cinsiyet ve bilim üzerine düşünceler* (F. B. Aydar, Çev.). Metis Yayınları.
- Kooij, A. V. D. (2016). The city of Babel and Assyrian imperialism: Genesis 11:1-9 interpreted in the light of Mesopotamian sources. A. Lemaire (Ed.), *Congress Volume Leiden 2004* içinde (s. 1-17). Brill.
- Köroğlu, K. (1998). *Üçtepe I*. TTK Yayınları.
- Kuhn, T. (1993). *Bilimsel devrimlerin yapısı* (N. Kuyaş, Çev.). Alan Yayıncılık.
- Lenoir, F. (2022). *Spinoza mucizesi* (A. Sümer, Çev.). İş Bankası Kültür Yayınları.
- Leone, M. (1982). Childe's offspring. I. Hodder (Ed.), *Symbolic and structural archaeology* içinde (s. 179-184). Cambridge University Press.
- Lévi-Strauss, C. (2012). *Yapısal antropoloji* (A. Kahiloğulları, Çev.). İmge Kitabevi.
- Liverani, M. (1979). The ideology of the Assyrian empire. M. T. Larsen (Ed.), *Power and propaganda: A symposium on ancient empires Mesopotamia 7* içinde (s. 297-319). Akademisk Forlag.
- Liverani, M. (1988). The growth of the Assyrian empire in the Habur/Middle Euphrates area: A new paradigm. *State Archives of Assyria Bulletin*, 2(2), 81-98.
- Liverani, M. (2003). *Israel's history and the history of Israel* (C. Peri & P. R. Davies, Tr.). Equinox Publishing.
- Liverani, M. (2004). *Myth and politics in ancient near eastern historiography* (Z. Bahrani & M. Van De Mierop, Ed.). Equinox Publishing.
- Liverani, M. (2017). Thoughts on the Assyrian empire and Assyrian kingship. E. Frahm (Ed.), *A Companion to Assyria* içinde (s. 534-546). John Wiley & Sons Ltd.
- Liverani, M. (2021). *Oriente occidentale*. Laterza & Figli.
- Maran, J. (2012). One world is not enough: The transformative potential of intercultural exchange in prehistoric societies. P. W. Stockhammer (Ed.), *Conceptualizing Cultural Hybridization: A Transdisciplinary Approach* içinde (s. 59-66). Springer.
- Matney, T., Macginnis, J., Wicke, D. ve Köroğlu, K. (2020). Eighteen years on the frontiers of Assyria: The Ziyaret Tepe archaeological project. *West and East, Monografie*, 3, 85-118.
- McCarthy, M. (2008). Boundaries and the archaeology of frontier zones. B. David & J. Thomas (Ed.), *Handbook of Landscape Archaeology* içinde (s. 202-209). Routledge.
- Morin, E. (2014). *Yitik paradigma: İnsan doğası* (D. Çetinkasap, Çev.). İş Bankası Kültür Yayınları.
- Na'aman, N. (2005). *Ancient Israel and its neighbors: Interaction and counteraction*. Eisenbrauns.
- Özbek, M. (1994). *Popüler kültür ve Orhan Gencebay arabeski* (2. basım). İletişim Yayınları.
- Parker, B. J. (2003). Archaeological manifestations of empire: Assyria's imprint on south-eastern Anatolia. *American Journal of Archaeology*, 107(4), 525-557.
- Postgate, J. N. (1992a). The land of Assur and the yoke of Assur. *World Archaeology*, 23(3), 247-263.
- Postgate, J. N. (1992b). *Early Mesopotamia: Society and economy at the dawn of history*. Routledge.
- Redman, C. & Kinzig, A. P. (2003). Resilience of past landscapes: Resilience theory, society, and the longue durée. *Conservation Ecology*, 7, 10-14.
- Reed, S. (2007). Blurring the edges: A reconsideration of the treatment of enemies in Ashurbanipal's reliefs. J. Cheng & M. H. Feldman (Ed.), *Ancient Near Eastern Art in Context Studies in Honor of I. J. Winter by Her Students* içinde (s. 101-130). Brill.
- Richardson, S. (2014). The first "World Event": Sennacherib at Jerusalem. I. Kalimi & S. Richardson (Ed.), *Sennacherib at the Gates of Jerusalem: Story, History and Historiography* içinde (s. 433-505). Brill.
- Ricoeur, P. (2007). *Yorum teorisi: Söylem ve artı anlam* (G. Y. Demir, Çev.). Paradigma Yayıncılık.
- Ritzer, G. (2019). *The McDonaldization of society*. SAGE Publications, Inc.
- Rosenberg, A. (2020). *Bilim felsefesi: Çağdaş bir giriş* (I. Yıldız, Çev.). Dipnot Yayınları.
- Routledge, B. (2004). *Moab in the Iron Age: Hegemony, polity, archaeology*. University of Pennsylvania Press.
- Schniedewind, W. M. (2014). *How the Bible became a book: The textualization of ancient Israel*. Cambridge University Press.
- Shanks, M. ve Tilley, C. (1982). Ideology, symbolic power, and ritual communication: A reinterpretation of Neolithic mortuary practices. I. Hodder (Ed.), *Symbolic and Structural Archaeology* içinde (ss. 129-154). Cambridge University Press.
- Spencer, H. (1893). *A system of synthetic philosophy: First principles (Vol. I)*.
- Stern, E. (2001). *Archaeology of the land of the Bible Vol. II: The Assyrian, Babylonian, and Persian periods 732-332 BCE*. Yale University Press.
- Stockhammer, P. W. (2012a). Questioning hybridity. P. W. Stockhammer (Ed.), *Conceptualizing Cultural Hybridization: A Transdisciplinary Approach* içinde (ss. 1-3). Springer.
- Stockhammer, P. W. (2012b). Conceptualizing cultural hybridization in archaeology. P. W. Stockhammer (Ed.), *Conceptualizing Cultural Hybridization: A Transdisciplinary Approach* içinde (s. 43-58). Springer.
- Toynbee, A. J. (1962). *The present-day experiment in Western civilization*. Oxford University Press.

- Vermeer, H. J. (2008). *Çeviride Skopos kuramı* (A. H. Konar, Çev.). İş Bankası Kültür Yayınları.
- Vidal-Naquet, P. (2012). *Homeros'un dünyası* (D. Çetinkasap, Çev.). İş Bankası Kültür Yayınları.
- Von Foerster, H. ve Zopf, G. W. (1962). *Principles of self-organization*. Pergamon.
- Von Thünen, J. H. (2009). *The isolated state in relation to agriculture and political economy: Part III: Principles for the determination of rent, the most advantageous rotation period, and the value of stands of varying age in pinewoods* (K. Tribe, Tr.). Palgrave Macmillan.
- Wallerstein, I. (1974). *The modern world system I*. Academic Press.
- Williams, R. (1984). *Keywords*. Fontana.
- Wittfogel, K. A. (1957). *Oriental despotism: Comparative study of total power*. Yale University Press.

Structured Abstract

The Assyrian Empire, which reached imperial proportions in the Iron Age, developed several administrative strategies to homogenize the heterogeneous groups in the territories it ruled. As a result, the local material shown alongside the imperial stuff may be simply construed. This has long been a contentious subject, until recent archaeological investigations in the Ilisu Dam area of the Upper Tigris Region, known as terra incognita. However, the archaeological evidence discovered in recent excavations, which appears to contradict each other, corresponds with the empire's imperial nature.

This condition emerged from the misconception that Assyria, which took over the Mitanni civilization in the Khabur and Balih Valleys as it was, may have adopted uniform cultural and administrative structures, maybe due to prior excavations. However, the empire's imperial character allowed it to embrace many religious systems and cultural institutions. The Upper Tigris area, on the other hand, provides a different picture in this respect. Understanding the Assyrian Empire's expansionist policies requires knowledge of the Upper Tigris Region, which is a particularly rich region. Rock reliefs, palace-quality goblets, and stelae are all excellent examples. So, to better understand this complicated structure, we felt the need to split the area into three physically and culturally diverse sections. Our approach was given the appellation "billiard ball" since it fosters cultural symbioses between various parts of the region.

According to this classification, the Cizre part is the Assyrianized metonymic area, the Garzan/Botan section is the Assyrianized asymmetrical area, and the Bismil/Batman portion is the Assyrianized periphery area. The foundation of all of this dominion is the Assyrian nation. Affiliation (the overall hegemony) is apparent in the Bismil/Batman peripheral region, which we define as Integration and represents the first indication of development. It should be highlighted that it is impossible to pinpoint the conclusion of these appropriation and creative processes. Constant reinterpretations, combinations, manipulations, and inventions may be the outcome of such processes. This region is home to palace goblets and Kurkh Monoliths. The metonymic component of Cizre, which we designate as disintegration, represents the second indicator of development by depicting the disintegration of integration (fragile hegemony). This section discusses deportations to other sections of the Assyrian Empire, where they were deprived of their homeland and Assyrianized. This area contains artifacts in the style of the Idumean Relief, signifying a smaller, more localized, and distinct group found in many of the major cultural networks. The Garzan/Botan asymmetrical portion exhibits minimum hegemony, which we label determination, the third indication of development. Differentiation shows up within the originally homogenous mass of one genus during the breakdown of integration. This third development indicator is a hybrid of the preceding two. This is because it is an entirety in which the differentiation of its pieces within an organized whole corresponds with its gleanable nature. Political power distinguishes itself and gets more complicated throughout the shift to this specific type, with a more flexible equilibrium in which strict norms are not observed. As a result, our model incorporates components from three distinct domains within the same holistic structure at various stages.

Because Assyrianization, which we suggest in our model, is consistent with hegemonic models in the imperial character of the empire, we need to clarify their harmonious coexistence. The position of harboring symmetry in the plane of social relations and being both threatened by and fed by disorder is characterized as "the principle of order from disturbance" and "the systemization of imbalance" to the extent that power is diffused. Communities were integrated into the system in Assyrianized regions not only through the production of their goods but also by consuming Assyrian products (particularly imitation pottery). In the Assyrianized territories, the existential causa prima insight that expresses the Assyrianized places shifts into existentialist conceptuality. As a result, to demonstrate existential understanding, Assyrianization necessitates Assyrianized existential conceptuality. The condition that makes Assyrianisation possible is that it has found a field of existence outside its territory. To put it another way, alienation is the sole factor that may shape Assyrian existence.

Although the quandary of Ziyarettepe nobles adopting cremation burial styles and Gre Dimse residents emulating Assyrian vessels brings along the dilemma of who adapts to whose cultural framework in this complicated network of relationships where tradition and modernity lose their significance, it shows that Assyria continued its existence to the extent of its potential and transformability to transform the interests of different class societies, that the governance mechanism is closer to the Gramscian concept of hegemony-consent than the concept of motivation-management, and that this situation is not a contradiction, but that all of the peripheral, metonymic, and asymmetrical fields represent Assyria in a dialectical cycle by the nature of the empire.